

LAUKSAIMNIECISKAIS KREDITS LATVIJĀ .

D I P L O M D A R B S .

1931/32.māc.gads.

Stud.oec. Arturs Freimanis,

matr.Nr. 7758.

a) Valsts kredits.	L.p. 58-71
Valsts zemes banka.	
Latvijas banka.	71-81
b) Privātais kredits.	
Krāj-aizdevu sabiedrības.	
Savstarpējās kreditbiedrības un akciju bankas.	

IV. Lauksaimnieku kreditēšana galvenās agrārkredīta iestādēs tagadējā Lietuvā un Igaunijā. 82-91

"Zemes bankas" un "Eesti Maapank" apskats.

V. S l ē d z i e n s. 92-97

Lietotā literatūra:

- 1/ Уставъ крестьянскаго поземельнаго банка.
- 2/ Zur Geschichte der Livländischen adeligen Güterkreditsozietät. Dr.phl. Engelhard 1902.
- 3/ Die Entwicklung des bankmässig organisierten Agrarkredits in Kurland, G.v. Manteuffel-Szoeg. Halle 1913.
- 4/ Отчетъ дирекціи Курляндскаго кредитнаго общества за 1914.г.
- 5/ Отчетъ Лифляндскаго дворянскаго земельного кредитнаго общества за 1914.г.

- 6/ Уставъ Лифляндскаго дворянскаго земельного кредитнаго общества. 1896.г.
- 7/ Reglament des Kurländischen Kreditvereins. Mitau 1877.
- 8/ Уставъ Донскаго земельного банка 1907.
 " Московскаго " " 1892.
 " Виленскаго " " 1910.
- 9/ Likvidācijas kom. ziņojumi finanču ministriem 1923.g. 23. septembrī (Zemes bankas arch.).
- 10/ Latvijas agrārā reforma. Zemkop. min. izd. 1930. g.
- 11/ А. Закъ. Крестьянскій поземельный банкъ 1883 - - 1910.г. Москва 1911.
- 12/ E. Stieda. Das Livländische Bankwesen in Vergangenheit und Gegenwart 1909.
- 13/ Отчетъ о состояніи ссудо - сберегат. товарищ. и земскихъ кассъ мелкаго кред. по даннымъ на 1. Января 1913. г.
- 14/ Отчетъ о состояніи кредитныхъ товар. по даннымъ на 1. Января 1913.г.
- 15/ Мелкій кредитъ въ трудахъ комитетовъ о нуждахъ сельскохозяйственной промышленности. и сберегательныя кассы. М. Герценштейнъ, Москва 1904.г.

- 16/ K.Puriņš. Kooperatīvaisun tirdzniec. kredīts Latvijā.
Rīga 1920.
- 17/ Latvijas Krāj-izdevu sabiedrības 1923.g., Valsts
stat.pār.v.izdev. Rīga,1924.g.
- 18/ Kreditkooperācija Latvijā.P.Geidans. 1925.
- 19/ С.Бородаевский, Мелкий кредитъ,С.Петербургъ 1906.
- 20/ Valsts zemes bankas statuti.Rīga 1928.
- 21/ Valsts zemes bankas gada pārskati par 1922-1930.g.
- 22/ No kredīta departamenta pārņemtās grāmatas un
aktis.
- 23/ M.Skujenieks.Latvija 1927.g.
- 24/ Gesetz über die "Žemes bankas" un bilances.
- 25/ "Eesti Maapank" 1929.g. pārskats un bilances.
- 26/ Likumu un rīkojumu krājumi.
- 27/ Latvijas bankas statuti.1923.g.
- 28/ Latvijas bankas gada pārskati
- 29/ Latvijas kooperācijas gada grāmata. Rīga 1931.g.

LAUKSAIMNIECISKAIS KREDITS LATVIJĀ .

I. IEVADS .

Augšanas periods ir visas lauksaimniecības produkcijas pamats. Ražas ievākšana zināmā valstī, pat vairākās valstīs ar vienādu klimatu, notiek gandrīz vienā un tanī pašā laikā. Ražas realizācija spiež mobilizēt ievērojamus kapitālus, kas atļautu uzglabāt un pakāpeniski sadalīt šo ražu starp patērētājiem cauru gadu. Tā nepieciešami, lai apgādātu naudas līdzekļiem zemkopības produktu pārdošanu, mobilizēt kreditus, kuŗu termiņš svārstas no 3 - 12 mēn. Tāds pats stāvoklis rodas , kad nepieciešami apgādāt lauksaimniecības ar apgrozības kapitālu vajadzīgo ražošanas līdzekļu iegādāšanai, piem. mākslīgo mēsļu vai selekcijas sēklu apgādāšanai, mājlopu ieaudzēšanai arī nepieciešams kredīts ar 9 mēn. līdz dažus gadus garu termiņu. No otras puses lauksaimniecībā bieži ir vajadzīgs kredīts nedzīvā inventāra iegādāšanai, meliorācijai un būvēm , kuŗš amortizējas pilnīgi tikai vairāku gadu un pat gadu desmitu laikā. Šai gadījumā nepieciešams ilgtermiņa kredīts . Tur -

pretim, rūpniecības produkcijai trīs līdz sešmēnešu kredīts ir parasti pietiekošs. Īpatnējam lauksaimniecības ražošanas veidam un apstākļiem lauku apsaimniekošanā jābūt pamatam uz kuŗa uzbūvēts lauksaimnieciskais kredīts .

_____ • _____

II. LAUKSAIMNIECISKAIS KREDITS VALSTS TERITORIJĀ LĪDZ LATVIJAS NODIBINĀŠANĀS.

Ilgtermiņa kredīts.

Sistematisks hipotekars kredīts uz lauku nekustamām mantām Latvijas teritorijā pastāv jau vairāk kā simts gadus. Līdz pasaules karā šajā ziņā darbojās galvenā kārtā divas organizācijas: Vidzemes muižnieku kredītbiedrība, no 1802. g. un Kurzemes muižnieku kredītbiedrība no 1830. gada. Abas iestādes organizētas pēc Prūsijas parauga un izsniedza aizdevumus ķīlu zīmēs. XIX. g. s. beigās Latvijā sāka darboties arī citas - privātas - Donas, Viļņas, Maskavas, Pēterpils-Tulas zemes bankas un Valsts zemnieku agrārbanka. Lai gan pēc statūtiem šīs bankas varēja arī izsniegt īstermiņu aizdevumus, tomēr praksē Latvijā tas nenāca priekšā; tā kā visas šīs bankas jāuzskata vienīgi par ilgtermiņa kredīta iestādēm.

Valsts kredīts.

Zemnieku agrārbankas darbība.

Zemnieku agrārbanka nodibināta 1882. g. 18. maijā ,

bet darbība atklāja tikai 1883. g.¹⁾ . Bankas galvenais mērķis bija muižu sadalīšana sīkākās vienībās un šo sīkāko vienību tālāka pārdošana, dodot iespēju mazzemniekiem un bezzemniekiem iegūt zemi. Bankas darbība aptvēra visu Krieviju. Bankas līdzekļi sastādījās no kapitāla, ko ieguva no bankas ķīlu zīmju realizācijas, rezerves kapitāla, un no valsts piešķirtā kapitāla²⁾ . Virsuzraudzība par banku bija nodota finanču ministram . Tiešā pārvalde atradās bankas padomes, pārvaldnieka un viņa biedra rokās³⁾ . Banka ar finanču ministra piekrišanu varēja atvērt nodaļas. Parasti tādas atvēra katrā guberņā vienu, tomēr bija gadījumi, kad vienas nodaļas darbība skāra vairākas guberņas. Bankas darbības sākumā aizdevuma ilgums sniedzās no $24\frac{1}{2}$ - $34\frac{1}{2}$ gadi un nevarēja pārsniegt 75% no taksācijas⁴⁾ . Taksācijas izdarīja

---

1/ Крестьянский поземельный банкъ 1883-1910.г.

А.Закъ, Москва 1911.г. , 1.р.76.

2/ Уставъ крестьянскаго поземельнаго банка 1896.г. §4.

3/ Уставъ крестьянскаго поземельнаго банка 1896.г.
Москва, § 20.

4/ Крестьянский поземельный банкъ 1883-1910.г. ,
Москва, 1911.г., 1.р.85.

bankas augstākie ierēdņi izbraucot tieši uz taksējamā objekta atrašanās vietu. Pie nekustamās mantas novērtēšanas ņēma vērā attālumu no pilsētām, dzelzceļu stacijām vai citām bieži apdzīvotām vietām; zemes virskārtas īpašības resp. labumu; ēku daudzumu un stāvokli un var būtējo ienesīgumu, ko aprēķināja ņemot par pamatu apkārtnē slēgtos nomas un pirkšanas-pārdošanas līgumus. Mežus parasti netaksēja. Par aizdevumu maksāja par katru notecējušu pusgadu noteiktas termiņmaksas, kuras 24 $\frac{1}{2}$ gadīgam aizdevumam aprēķināja: 2 3/4% kapitāla augļiem, 1% deldējumiem, bet bankas izdevumiem un rezerves kapitāla uzkrāšanai $\frac{1}{2}$ %, tā tad kopā 8 $\frac{1}{2}$ % gadā. 34 $\frac{1}{2}$ gadīgam aizdevumam deldēšanai aprēķināja gadā 1 % mazāk, kopsummā rēķinājot par aizdevumu tikai 7 $\frac{1}{2}$ % gadā.¹⁾ Par nokavētiem maksājumiem aprēķināja $\frac{1}{2}$ % soda naudas mēnesī. Vēlākā laikā, kā augļu likmju, tā arī aizdevumu atmaksas termiņu garums tika grozīts: aizdevumus izsniedza no 13 - 51 3/4 g. un maksājamais % bija no 11,5 % līdz 6%.²⁾ Bankas darbība skāra galvenā kārtā

1/ Крестьянский поземельный банк 1883-1910 г. ; Москва, 1911 г., л. р. 85.

2/ Крестьянский поземельный банк 1883-1910 г. , Москва 1911 г. лр. 277.

Latgali, kurai bija vienāda likumu un saimnieciskā iekārta ar pārējo Krieviju. Vidzemi un Kurzemi Valsts zemnieku agrārā banka ietvēra savā darbības sfairā tikai no 1906. gada. Jāsaka, ka agrārbankas darbība izpaužas ne tikai muižu sadalīšanā bezzemniekiem, bet arī latviešiem naidīgā politikas piekopšanā: banka lielā mērā veicināja rusifikāciju. Ja tagad Latgalē labākās zemes pieder krieviem un pilnīgi latviski apvidi pārkievoti, tad tas jāuzskata kā bankas nopelns. Mazākā mērā tas pats sakams par Vidzemi un Kurzemi. Bankas darbības raksturojumam, diemžēl, nav pieietami statistiski dati. Vienīgais avots, no kura kaut cik var smelt ziņas, ir Zemes bankas grāmatas. 1921. gada 4. novembrī (lik. krāj. Nr. 221.) izdots "likums par bijušo Krievijas agrārbanku aizdevumiem Latvijā". Likumā paredzēti Zemnieku un Valsts muižnieku agrārbanku darbības likvidēšana un izsniegto aizdevumu kārtošana. Uz 15. septembri 1931. g. Zemes banka nokārtojusi 9570 aizp. lietas par 28.710.000 kr. rubl. ¹⁾ Iespējams, ka turpmākā laikā šis skaits vēl mazliet pavairošies, tomēr tik nie-

---

1/ Zemes bankas grāmatvedības dati.

cīgā mērā, ka gala rezultātā nevar spēlēt nekādu lomu. Runājot par valsts ilgtermiņa kredītiem lauksaimniecībai, jāpiemin vēl valsts muižnieku zemes bankas izsniegtie aizdevumi, kuri pēc Zemes bankas datiem bija: 200 aizdevumi par 4.860.000 kr. rubl. Šī banka izsniedza ilgtermiņa aizdevumus uz muižām. Nodaļas Latvijas teritorijā bankai nebija. Darbība likvidēta uz 1921.gada 4.novembra likuma pamata .

Privātais kredīts.

Vidzemes muižnieku kredītbiedrība.

Nodibināt ilgtermiņa kredītiestādi Vidzemes muižniecība mēģināja vairākas reizes jau 18. g.s., bet vienmēr bezsekmīgi. 1762. gadā Igaunijas muižniecībai izdevās no cara Pēterā III. izkaļēt 300.000 rub. ¹⁾ aizdevumu izsniegšanai atsevišķiem muižniekiem, pie kam atbildību par šo aizdevumu uzņēmas visa muižniecība. Pirmo daļu - 50.000 rubl. muižniecība arī saņēma, bet valdības maiņa stāvokli grozīja. Katrīna II. aizdoto naudu uzde-

---

1/ Beiblatt der St.Petersburger Zeitung 15(28) Oktober 1902. "Die Gründung der adligen Guterkreditvereine im Livland und Estland im Jahre 1802."

va nekavējoties atprasīt. Tomēr ar senātora barona Korfa starpniecību muižniekiem izdevās parāda atmaksu pagarināt uz $6\frac{1}{2}$ gadiem. Par šo aizdevumu bija jāmaksā 6% gadā. 1789.g. Vidzemes lantagā uzpeldēja jautājums par pastāvīgas ilgtermiņa kredītiestādes dibināšanu²⁾, tomēr pagāja vēl 13 gadi, kamēr pate muižniecība un valdība atzina šādas iestādes vajadzību. Beidzot, 1802.gada 15. oktobrī kredītbiedrības statutus apstiprināja. Līdz ar apstiprināšanu krievu valdība aizdeva kredītbiedrībai 500.000 rubl. uz 3% gadā ar 3% gadskārtēju amortizāciju²⁾. Pēc darbības atklāšanas biedrība izlaida pirmās ķīlu zīmes, kuŗas nesa 5% augļus gadā. Ķīlu zīmes bija izgatavotas uz pergamenta papīra un specialī uz katru īpašumu; kuponu tām nebija. Par augļu izmaksu uzrakstus taisīja uz pašas ķīlu zīmes. Šīs ķīlu zīmes bija uzteicāmas, kas vēlāk biedrībai sagādāja ļoti lie-

---

1) Zur Geschichte der Lievländischen adeligen Guter - kreditsozietät. Engelhard 1902., 1.p. 2.

2/ Zur Geschichte der Lievländischen adeligen Guter - kreditsozietät, Engelhard 1902., 1p. 7.

las grūtības. Lai stāvokli uzlabotu un ķīlu zīmes neuzteiktu, biedrība 1808.gadā palielināja augļu normas no 5% uz 6% gadā¹⁾, tomēr arī šis apstāklis nespēja grūtības novērst. Ap 1825.g. ķīlu zīmju augļus atkal samazināja uz 5%. Vidzemes muižnieku kredītbiedrība izsniedza aizdevumus muižu īpašniekiem un atsevišķu zemes gabalu īpašniekiem Vidzemē ķīlu zīmes pret šo īpašumu iekilāšanu²⁾. Par pilntiesīgiem biedriem kredītbiedrībā³⁾ tomēr varēja būt vienīgi muižu īpašnieki. Biedrība skaitījās jā juridiska persona. Biedrību pārvaldīja centrālā valde un kredītkonvents. Augstākā kontrole atradās pilnas sapulces rokās⁴⁾, kurā katram biedrim piederēja tikai viena balss. Sieviešu kārtas personas pilnās sapulces varēja uzstāties caur saviem pilnvarniekiem. Aizdevumus izsniedza uz laiku, kādu noteica pilna sapulce, bet ne ilgāki par 62 gadiem. Aizdevuma

---

1/ Zur Geschichte der Lievländischen adeligen Güter - kreditsozietät, Engelhard. 1902. 1p. 27.

2/ Уставъ Лиѳл. двор. земельн. кред. общ. 1896. г. § 1.

3/ " " " " " " " " § 2.

4/ " " " " " " " " § 8.

lielums nevarēja būt lielāks par $2/3$ no iekālamās zemes vērtības un ne mazāks par normu, kuŗu noteica pilna sapulce ¹⁾. Vērtību noteica pēc zviedru kadastra taksācijas, kas praksē deva labām saimniecībām ar nepieciešamo ēku komplektu 100 rubļu vērtības par vienu dālderu. Saimniecībām, kuŗām piemita trūkumi, šo augstāko vērtību pazemināja. Aizdevumus izsniedza tikai uz zemes gabaliem, kuŗiem zemes grāmatās bija ieviesta atsevišķa folija un kuŗu īpašnieki varēja dot pirmo obligāciju ²⁾. Parādniekam bija tiesība aizdevumu katrā laikā dzēst, arī atmaksājot kapitālu ar ķilu zīmēm. Par aizdevumu parādniekam bija jāmaksā 2 reizes gadā, pēc katriem notecejušiem 6 mēn., termiņmaksas, kuŗas aprēķināja sekoši: rentā, kuŗa līdzinājās maksājamiem procentiem par ķilu zīmju kuponiem, pieskaitīja dēdēšanas procentus un pārvaldes izdevumus ³⁾. Nekustamas mantas īpašnieks, kuŗš vēlējās saņemt aizdevumu, iesniedza biedrībai par

---

1/ Уставъ Лифляндскаго двор. земельного кредитнаго общ. 1896.г. § 54., 55.

2/ Уставъ Лифляндскаго двор. земельного кредитнаго общ. 1896.г. § 65.

3/ Уставъ Лифляндскаго двор. земельного кредитнаго общ. 1896.г. § 67.

to lūgumu, klātpieliekot zemes grāmatu izrakstu. Atsevišķos gadījumos lūgumā uzrādīja kādai vajadzībai aizdevums nepieciešams, tomēr tā nebija obligatoriska prasība, kālab tagad neiespējami konstatēt kādas nozares lauksaimniecībā ar šī kredita palīdzību veicinātas. Cik no aktīm iespējams spriest, tad kredīts zemniekiem galvenā kārtā piešķirts māju pirkšanas parāda nomaksai. Vidzemes muižnieku kreditbiedrība, starp citu, uzskatīja šī kredita veicināšanu par vienu no saviem galveniem uzdevumiem. Pārskatā par 1914. gadu Vidzemes muižnieku kreditbiedrības darbību raksturo sekoši dati

1)
ti (sk. tabulu Nr. 1.)

Tabula Nr. 1.

Aizdev. ģīlu zīmēs	Iekšl. obj. skaits.	Parāds (kr. rub.)	Platība (des.)
<u>Uz 1. janvāri 1915. g.</u>			
Aizdots pret muāžu ieķ.	499	22499100	1323261,41
" " māju (atsev, zemes gab.) ieķilāšanu	17365	30801600	1158765,06
Kopā	17864	53300700	2482026,47

I/ Отчетъ Лифляндскаго дворянскаго земельного кредитнаго общества 1914. г. лр. 2.

Ja apskatām Vidzemes muižnieku kredītbiedrības darbību tikai Latvijā, tad aina būs sekoša: ¹⁾ (sk. tabulu Nr.2.).

I/ Отчетъ Лифляндскаго дворянскаго земельного кредитнаго общества за 1914, г. 1р. 12.

Tabula Nr.2.

Muižas:	Obj. skaits	Platība (des.)	Novērtē- jums(rubļ.)	Parāds (kr.rb.)	Uzkrātais deld.fonds (kr.rub.)	Parāda at- likums. (kr.rubļ.)
1.Rīgas-Valmieras apr.	128	358777,85	16500000	7090300	403738,60	6686561,40
2.Cēsu-Valkas apr.	124	376710,45	13400000	5323700	428246,40	4895453,60
k o p ā	252	735488,30	29900000	12414000	831985,...	11582015,...
Atsev.zemes gab.						
resp.mājas						
1.Rīgas-Valmieras apr.	3395	222064,16	12000000	8849500	1190388,51	7659111,49
2. Cēsu-Valkas apr.	6056	274358,31	14000000	9554300	1687894,02	7866405,98
k o p ā	9451	496422,47	26000000	18403800	2878282,53	15525517,47

Šeit jāpiebilst, ka aprīņa robežas, kādas tās bija līdz Latvijas nodibināšanās visā pilnībā nesakrīt ar tagadējām, tomēr starpība nav liela, tākā to var arī neņemt vērā. No tabulas Nr. 2. redzām, ka Vidzemes muižnieku kredītbiedrībā uz 1. janvāri 1915. g. Vidzemes muižām skaitījās 12.414.000.- kr. rub. liels parāds. Daļu no šī parāda gan varētu uzskatīt kā nodēdētu ar uzkrāto dēdēšanas fondu, tomēr vērtējot biedrības darbību pieturēšos pie nominālsomas, jo dēdēšanas fondu varēja izņemt. Caurmērā uz 1 muižu gulstas 49262 kr. rub., kas iztaisa uz 1 des. 16,88 kr. rubļ. Zemniekiem parāda kopsumma maz liet augstāka 18.403.800 kr. rubļ. resp. 37 rubļ. 07 kap. uz desetīnu. Vienai zemnieku sētai caurmērā izsniegti 1947 kr. rubļi. Tāpat augstāki vērtēta arī zemnieku zeme caurmērā 52 rubļ. 67 kap. des., kamēr muižnieku zeme tikai 40 rub. 16 kap., kas izskaidrojams ar to, ka Vidzemes muižnieku kredītbiedrība principā mežu vērtību neņēma savās taksācijās un pie aizdevumu izsniegšanas vērā. 1920. g. Vidzemes muižnieku kredītbiedrība iesniedza Finanču ministrijai priekšlikumu par šās kredītiestādes iekārtas pārveidošanu, apņēmoties sagādāt no ārzemēm līdzekļus darbības atjaunošanai. Lai

gan valstij tobrīd līdzekļi bij ārkārtīgi vjadzīgi un izpostītai lauksaimniecībai kredīts augstākā mērā nepieciešams, tomēr Finanču ministrija no priekšlikuma atteicās, nevēlēdamās ka lauksaimnieciskais kredīts varētu nonākt zem kādas privātas, no ārzemju kapitāla atkarīgas, biedrības iespaida. 1920.g. iecēla šai kredītbiedrībai likvidācijas komisiju, kuŗa savu darbību nobēdza 1922. g. 30. novembrī¹⁾. Nenokārtotas lietas nodeva Valsts zemes bankai. Otra iestāde ar līdzīgu iekārtu bija Kurzemes muižnieku kredītbiedrība ar sēdekli Jelgavā.

Kurzemes muižnieku kredītbiedrība .

XVIII.g. s. otrā pusē Kurzemes muižniecībai, salīdzinot ar Vidzemes muižniekiem, klājās labi. Gandrīz visu gadusimteni valdīja miers, kālab muižnieki dzīvoja pārticībā. Protams, pie šādiem apstākļiem arī kredīta jautājums tos ne visai interesēja. Pirmā balss par kre-

---

1/ Latvijas agrārā reforma. Zemkopības ministrijas izdevums 1930.g. 1. p. 712.

ditiestādes vajadzību pacēlās kādā Jelgavas mēnešrakstā¹⁾
 1785.g. ,kur arī iespiests projekts Kurzemes nacionāl -
 bankas dibināšanai. 1789.gadā barons Roenne iesniedza
 Kurzemes hercogam Pēterim rakstu par nelabvēlīgiem kre-
 dita apstākļiem Kurzemē²⁾ . Tomēr kredita jautājums vēl
 nebija pietiekoši sasāpējis un nobriedis, kāpēc kredi -
 ta stāvokļa uzlabošanai ilgāku laiku nekas netika darīts.
 XIX.g.s. 20 gados landtagos kredita jautājums pacēlās
 par jaunu. Iesākās vīņa par patstāvīgas kreditiestādes
 dibināšanu, kamēr 24. janvārī 1830.g. Kurzemes muižnie -
 kiem arī izdevās dabūt biedrības statutu apstiprināju -
 mu, līdz ar ko jāuzskata kreditiestāde par nodibinātu.

Pēc uzbūves biedrība bija juridiska persona. Aizde -
 vumus izsniedza ķīlu zīmēs, pret nekustamās mantas ie -
 ķilāšanu un pirmo obligāciju. Aizdevuma lielums nevarē -
 ja pārsniegt pusi no nekustamā īpašuma vērtības, ko ap -
 rēķināja pēc saimniecības ienesīguma. Ienesīguma aprē -
 ķināšanai bija izstrādātas speciālas instrukcijas. Gal -

1/ Die Entwicklung des bankmässig organisierten Agrar -
 kredites in Kurland. G.v. Manteuffel -Szoega, Halle
 1913. 1p.13.

2/ Turpat, 1p.13.

venā ideja pastāvēja saimniecības ražas izteikšanā zināmā rudzu pūru skaitā; tā piem. pirmās klases pļavas ar sienu ražu no 1600 - 2400 mārc. no pūrvietas pielīdzināja ienesīguma ziņā 3,5 pūriem rudzu.

Rudzu cenu sākumā noteica 1 rub.50 kap. par pūru, bet vēlāki paaugstināja. No šādā kārtā aprēķināta ienākuma atskaitīja nodokļiem un saimniecības izdevumiem 30%, bet atlikumu kapitalizēja ar 5%. Iznākums noteica īpašuma vērtību. Par aizdevumu 2 reiz gadā bija jāmaksā termiņmaksas, kuras sastādījās no rentēm par aizdevumu un kapitāla deldējamās daļas. Pēc statutiem rentes nedrīkstēja pārsniegt 6%¹⁾. Kreditbiedrības pārvaldi sastādīja direkcija un iecirkņa (Bezirk) (draudzes) (pagasta, Gemeinde)²⁾ kuratori. Tomēr ar statutu nodibināšanu vien biedrībai bija vēl mazlīdzēts. Nepieciešami bija rast līdzekļus. Biedrība centās tādus iegūt gan privātā ceļā, gan aizņemoties no valsts. 1892.g. Krievijas cārs Nikolajs I. Kurzemes muižnieku kreditbiedrībai atvēlēja 500.000 kr. rubļ. /asignācijās lielu aizdevumu uz

---

1/ Reglament des Kurländischen Creditvereins, Mitau, 1877.
2, 4, 6, 56.

2/ " " " " " " § 112.

1)
 5 gadiem . Šie 500.000 kr. rubļ. tad arī bija pamats -
 uz kuŗa biedrība uzbūvēja savu turpmāko darbību. Tai pat
 gadā kreditbiedrība izlaida 5% ķilu zīmes. Šīm ķilu zī-
 mēm kurss dažus gadus stāvēja virs pari; līdz 1836.gadam
 tas bija 102 %, kālab kreditbiedrība centās aizdevumus iz-
 maksāt skaidrā naudā . 2)
 Vēlākā laikā, kad ķilu zīmju kurss
 krita, aizdevumus izsniedza vienīgi ķilu zīmēs . 1836.g.
 Kurzemē jau bija izsniegti aizdevumi 143 muižām par sum-
 mu 4.696.000 kr. sudr. rubļiem . 3)
 Par aizdevumiem bija jā-
 maksā $5\frac{1}{2}$ %, no kuŗiem sākumā $\frac{1}{2}$ % ieskaitīja sevišķā fon-
 dā, bet vēlāki deldēšanas fondā. Vēlākos gados Kurzemes
 muižnieku kreditbiedrība maksājamos procentus par iz-
 laistām ķilu zīmēm vairākkārt grozīja, izdarot attiecī-
 gas konversijas. 1846.g. pie Kurzemes muižnieku kredit-
 biedrības nodibinājās krājcase. Šī krājcase atradās kre-
 ditbiedrības pārziņā. Krājcase izlaida $3\frac{1}{2}$ % krājzīmes un
 brīvos līdzekļus nodeva Kurzemes muižnieku kreditbiedri-
 bai . 4)
 Apskatot Kurzemes muižnieku kreditbiedrības vē .

1/ Die Entwicklung des bankmäßsig organisierten Agrar-
 kredites in Kurland, Manteuffel-Szoeger , lp. 39.

2/ Turpat lp. 40.
 3/ " lp. 41.
 4/ " lp. 53.

sturi, jāpakavējās pie, savā ziņā interesantā, kredit -
 biedrības metāla ķilu zīmju izlaiduma 1868.g..Metāla
 ķilu zīmes nesa $4\frac{1}{2}$ % augļus un 100 met. rubļi bija pie-
 līdzināti $107\frac{1}{5}$ prūšu dālderiem ¹⁾. Šo ķilu zīmju kurss
 spēji auga, tākā 1888.g. sasniedza 160% ²⁾. Metāla ķilu zī-
 mes bija izrakstītas pēc metāla rubļiem. Nolūks šādam iz-
 laidumam bija nodrošināt ķilu zīmju turētājus pret krie-
 vu valūtas svārstībām. Sakarā ar metāla ķilu zīmju aug -
 sto kursu, lauksaimnieki sākumā viņas labprāt ņēma, kas
 vēlāk tiem radīja lielas grūtības, proti: arī termiņ -
 maksas bija jāmaksā pēc metāla vērtības. Pēc Vācijas
 1873.g. valūtas reformas, Kurzemes muižnieku kreditbie-
 drībai radās grūtības renšu maksājumos metāla ķili zīmju
 turētājiem Vācijā. Šo grūtību sekas bija 1898.g. izvestā
 metālu ķilu zīmju konversija (ķilu zīmes konvertēja
³⁾
 $4\frac{1}{2}$ % papīra rub. ķilu zīmēs) .

1/ Die Entwicklung des bankmässig organisierten Agrar-
 kredites in Kurland . G.v. Manteuffel -Szoeger, Halle
 1913.,lp.79.

2/ Turpat , Lp.106.

3/ Turpat, lp.90.

Sākot ar 1866.g. sāka izsniegt aizdevumus uz lauku mājām. Kurzemes muižnieku kredītbiedrības darbību raksturo uz zināmu momentu kaut cik sekoši dati: ¹⁾ (sk. tab. Nr.3.,lp. 25.).

No kopējās parāda summas 1914.g. beigās deldēšanas fonds iztaisīja 3364573 rub.21 kap.. No tabulas Nr.3. varam aprēķināt, ka zemnieku zeme caurmērā taksēta 93,08 kr. rub. un apgrūtināta ar parādu 45,38 kr. rub. desetina, kāmēr muižu zemes desetina novērtēta par 59,24 kr. rub. un apgrūtināta kredītbiedrībā ar 45,38 kr. rub. lielu parādu. Lielo starpību zemes novērtēšanā starp muižu un zemnieku zemēm radīja tas apstākļi, ka taksācijās muižnieku kredītbiedrības neņēma vērā meža vērtību. ²⁾ Kādām vajadzībām aizdevumi izsniegti noteikti nav iespējams konstatēt. Nospiedošais lielums no zemniekiem piešķirtā kredīta, domājams, izlietots māju pirkšanas parāda nomaksai.

Savā ziņā interesants mēģinājums ar zemnieku rentes banku (Bauerrentenbank). Bankas statuti ievietoti Vidzemes

1/ Отчетъ дирекціи Курляндскаго кредитнаго общ. за 1914.г. lpp. 14. и 15.

2/ Die Entwicklung des bankmässig organisierten Agrarkredites in Kurland. G.v.Manteuffel-Szoega, Halle 1913. l.p.31.

T a b u l a Nr. 3.

Aizdevumi ķīlu zīmēs uz 1. janvari 1915.g.

Obj. skaits	Zemes pla- tība(des.)	Ipašuma novērt.r.	A i z d e v u m i			K o p ā kr. rub.	
			ķīlu zīmēs 4½ %	4 %	met.k.z.		
Muižām	382	452318,97	26796900	9365250	2006200	580550	11952000
Mājām un ats. zemes gab.	6369	301021,24	28021700	11019550	2542700	99600	13661850
K o p ā	6751	753340,21	54818600	20384800	4548900	680150	25613850

zemnieku un zemes nolikumā / Лифляндское крестьянское и поземельное уложение 1849./ . Pamata domā pēc Dr . E.Stieda's bija likta rentes (maksājumu) pienākumu iz - pirkšana tādā kārtā, ^{Kā} banka piešķir rentes saņēmējam kapitalizētu samaksu renteszīmēs (ķilu zīmēs) un saņem no rentesmaksātāja uz noteiktu laiku renti līdz ar deldēšanas maksu .¹⁾ Bankas darbība neattaisnoja uz viņu lik - tās cerības. Skaitļos šī darbība izteicās.²⁾

Tabula Nr.4.

Gads	Gruntsgab.skaitis.	Rentes zīmes/(ķilu zīmes/ (kr.rubļos)
1853.	6	5
1855.	69	104
1870.	273	359
1872-76	-	307
1890 -1900	-	153

Pēc 1872.gada banka jaunas rentes zīmes vairs neizlaida. Bankas nikuļošanai pa daļai iemesls meklējams muižniekos, kuri bija ieinteresēti, lai zemnieki savus pirkšanas parādus kārtotu caur muižnieku kredītbiedrībām un ne rentes-

---

1/ Das Livländische Bankenwesen in Vergangenhheit und Gegenwart. Dr. E. Stieda. Leipzig 1909., lp.417.

2/ Turpat, lp.418.

banku.

Bez apskatītām muižnieku kredītbiedrībām Latvijas teritorijā darbojas vēl Donas, Maskavas, Viļņas un Pēterpils - Tulas zemes bankas. Tās visas bija akciju bankas un pēc savas uzbūves stipri līdzīgas. Bankas dibinātas aizdevumu izsniegšanai uz lauku un pilsētu nekustamām mantām ¹⁾.

Aizdevumus izsniedza tikai pret pirmo obligāciju, vai pretējā gadījumā banka prasīja savam aizdevumam priekštiesības. ²⁾ Statuti paredzēja, kā ilgtermiņa, tā īstermiņa aizdevumu izsniegšanu. Jāpieņem tomēr, ka īstermiņa aizdevumi, kuŗu ilgums paredzēts no 6 mēn. - 3 g. Latvijas teritorijā nav praktizēti; vismaz tagad par to nav uzglabājušās ne mazākās pēdas. Ilgtermiņa aizdevumu lielums nevarēja pārsniegt pēc šo banku statutiem (§§ 13.; 47-49.) 60 % no iekļilājamā objekta vērtības. Vērtības aprēķināšanai bankas valde izstrādāja specialas instrukcijas, ko apstiprināja pilna sapulce. Kā izejas materials pēc kuŗa aprēķināja vērtību nodēvēja aizdevuma

---

1/ Уставъ	Донского земельного банка	1907.г.	00	10.
"	Виленского	"	"	10.
"	Московского	"	"	10.

2/ Turpat, § 11.

lūdzēja iesūtītais īpašuma apraksts (ankete). Šai anketē uzrādītos datus, bankas taksatori parasti pārbaudīja, izbraucot uz nekustamas mantas atrašanās vietu. Par pamatu vērtības aprēķināšanai ņēma vidējās nomas cenas tuvākā apkārtnē. Ilgtermiņa aizdevuma ilgums uz lauku nekustamām mantām Donas bankā bija no 9 g.10 mēn. - 66 g. 2 mēn., Viļņas zemes bankā no 12 g. 3 mēn. - 66 g. 2 mēn. un Maskavas zemes bankā no 19 g.11 mēn. - 61 g. 8 mēn. ¹⁾ Ilgtermiņa aizdevumus bankas izsniedza vienīgi ķīlu zīmēs, pēc nominālvērtības. Par izsniegtiem aizdevumiem parādniekam par katrām 6 mēnešiem bija jāmaksā termiņmaksas, kurās ne tikai deldējums, bet arī renšu lielums bij dažāds un atkarīgs no aizdevuma ilguma. Bez rentēm un deldējuma parādnieks par aizdevumu maksāja zināmu % bankas pārvaldes izdevumu segšanai. Termiņmaksājumi bija prenumerando. Banku pārvaldīja valde un pilna sapulce. Pilnas sapulces bija kārtējas, kurās sanāca reizi gadā un ārkārtējas, kurās sasauca pēc vajadzības. ²⁾ Donas zemes bankas, Pēterpils-Tūlas agrārbankas, Maskavas un Viļņas

---

1/ Уставы Донского, Виленского и Московского земельного банка § 32.

2/ Уставы Донского, Виленского и Московского земельного банка § 66., 78.

zemes banku prasību un pienākumu aizstāvēšanai Latvijā, kā arī savstarpējo attiecību likvidācijai starp minētām bankām un aizņēmējiem, Rīgas apgabaltiesa uz Zemes kredīta pārvaldes pieprasījumu iecēla aizgādniecību. Ar vēlāku Finanču ministrijas rīkojumu aizgādniecību pārdēvēja par likvidācijas komisiju, kuŗa savu darbu turpināja līdz 1929. g. septembrim, kad arhīvu un dokumentus nodeva Valsts zemes bankai. Komisijas savāktie dati sekoši.

Tagadējās Latvijas robežās

Donas z. b. izsnieg. aizd.

	uz 960 nek. īpaš. par	8565623	kr. rub.
Maskavas " " "	269 " " "	3184400	" "
Viļņas " " "	680 " " "	7985644	" "
Pēterpils-Tūlas " "	175 " " "	2300923	" "

k o p ā 2084 nek. īpaš. par 22036590 kr. rub.

No šīs summas muižas bija apgrūtinātas par 11.324.843 kr. r.

lauku mājas.....	"	7.685.225	" "
pilsētu nekustama manta	"	3.026.522	" "

1/ Likumu krāj. par 1921. g. Nr. 221.

2/ Finanču ministrijas rīk. 1925. g. 27 sept.

3/ Likvidācijas komisijas ziņojums Fin. min. 1929. g. 23 sep.
N. D.; PT; M; V;

4/ Likvidācijas kom. kopējā akts - Valsts zemes bankas arhīvā.

Sīkākus datus, diemžēl, nav iespējams dabūt. Tāpat pilnīgi neiespējami konstatēt, kādām saimniecības nozarēm atvēlētais kredīts izlietots.

Kopā savelkot tagad pieejamos datus par ilgtermiņa kredītiem lauksaimniecībai līdz Latvijas nodibināšanās brīdim dabūjam sekošu pārskatu. (sk. tab. Nr. 5.)

Tabula Nr. 5.

		Obj. sk.	aizdev. summa (kr. r.)
Zemn. agrārbanka	<u>muižām</u> mājām	9 570	28.710.000
Valsts muižn. z. b.	<u>muižām</u> mājām	200	4.860.000
Vidzemes muižn. k-b	<u>muižām</u> mājām	252 9451	12.414.000 18.403.800
Kurzemes muižn. k-b	<u>muižām</u> mājām	382 6369	11.952.000 13.661.850
Donas, Viļņas, Mas- kavas, Pēterpils- Tulas zemes bankas	<u>muižām</u> mājām	nav zināms	11.324.843 7.685.225

K o p ā

109.011.718 kr. r.,

no parāda kopsummas pret lauku māju iekārtošanu bija izsniegti 68.460.865 kr. rubļi, vai 63 %. Kā jau redzējām, nav iespējams konstatēt kredīta izlietošanu, tāpēc nevar pilnīgi atrisināt interesanto jautājumu, vai kredīts izlietots ražošanai, vai citai kādai vajadzībai.

Īstermiņa kredīts.

Agrākā Krievijas imperijā sika kredīta iestādes pēc M. Gercenšteina¹⁾ varēja iedalīt divās grupās. Pie pirmās grupas pieskaitāmas kārtu iestādesu palīdzības, krāj-kases un sādžu bankas, bet pie otrās grupas kooperatīvās iestādes. Pirmās grupas kredītiestādes pārzināja Iekšlietu ministrija, kamēr otrās bija padotas Finanču ministrijas rīcībai. Abu veidu iestādes bija domātas galvenā kārtā lauksaimnieku un mazāk sīko amatnieku īstermiņa kredīta vajadzībām. Kārtu kredītiestādes ar laiku savu nozīmi zaudēja, it īpaši, kad sāka parādīties kooperatīvas kredītiestādes. Kā pirmās Krievijā ap 1870. g. parādījās krāj-aizdevu sabiedrības, kurām 25 gadus vēlāk pievienojās kredītsabiedrības. Pirms valsts nodibināšanās Latvijas teritorijā krievu valdība protams, mēģināja iepotēt ne tikai savus uzskatus kredīta jautājumā, bet arī izvest tos praktiskā dzīvē, kamdēļ arī pie mums bija pazīstamas, kā kārtu (сословныя), tā bezkārtu (безсословныя) kredītiestādes. Kārtu kredītiestāžu skaits Latvijā nebija liels. Pirms kara to bija: 19 krāj-aiz-

---

I/ Мелкій кредитъ и сберегательныя кассы. М.Я. Герценштейнъ. Москва 1904.г. 37., 42.

1)
 devu kases un 2 pag. bankas . Pie kārtu kredītiestādēm piederēja piem. Liepupes un Unguru pagastu krāj-aizdevu kases, kuŗas tagad pārvērtušās komunālās kredītiestādēs. Kārtu kredītiestādes apkalpoja noteiktas administratīvi-saimnieciskas vienības un to dibināšana bija atkarīga no attiecīgu pašvaldību lēmumiem , kamēr kooperatīvās (bezkārtu) iestādes varēja nodibināties uz atsevišķu personu iniciatīvi. Ja kārtu iestādes neatrada sevišķu piekrišanu Latvijā, un to skaits bij niecīgs, tad runājot par kooperatīvo kredītu jāliecina gluži pretējais. Tā uz 1. janvāri 1913. g. no visu Krievijas krāj-aizdevu sabiedrību kopbilances 255.323.304 kr. rub.²⁾ uz Latvijas organizācijām krita 56.570.022 kr. rubļ., t. i. pāri par 22 %, kaut gan Latvijas platība sastādīja apm.0,002 no Krievijas teritorijas. Latvijā pirmās krāj-aizdevu kases nodibinātas Rīgā un Valmierā 1871.gadā, pēc kam to skaits spēji augs.

Līdz 1895.g. Latvijas kredītkooperatīviem par parau-

-
- ✓ 1/ Latvijas krāj-aizdevu sabiedrības 1923.g..Valsts Stat. pār.v.izdev. Rīgā,1924.g. 1p.3.
- ✓ 2/ отчетъ о состояніи ссудо-сберегат. товариществъ и земскихъ кассъ мелк. кредита по даннымъ на 1.Янв. 1913.г. Петроградъ 1914.г. 1pp.31.,33.,101.,113.,243.

gu noderēja Vilandes (statuti apstiprināti likumdošanas ceļā 1869.g.) krāj-aizdevu kases statuti, pēc kam tika izdoti 1895.g. noteikumi par sikkredīta iestādēm. Tais pat noteikumos paredzēts jauns kredītkooperatīva tips: kredīta sabiedrības. Šis pēdējās kredītkooperatīva iestādes galvenā kārtā darbojas Latgalē. Uz 1914.gadu Latvijā pastāvēja 15 šāda veida organizācijas ¹⁾ - Latgalē 13; Vidzemē 1 un Kurzemē 1. Galvenā izšķirība starp krāj-aizdevu sabiedrībām resp. kasēm un kredītsabiedrībām pastāvēja pamatkapitāla sastādīšanas kārtībā. Krāj-aizdevu sabiedrībām paju iemaksas bija obligatoriskas, kamēr kredītbiedrībām tādas nebija paredzētas. Bez tam pašiniacitīva krāj-aizdevu sabiedrībās bija plašāka. Aizdevums krāj-aizdevu sabiedrībās un kredītsabiedrībās ²⁾ izsniedza uz laiku ne garāku par 5 gadiem, pie kam, ja aizdevuma atmaksas termiņš bija garāks par trīs gadiem, aizdevums skaitījās par ilgtermiņa parādu. Šādu ilgtermiņa aizdevumu kopsumma pēc statutiem nedrīkstē-

---

1/ P. Ģeidans, Kredītkooperācija Latvijā. Rīga 1925.g., 1.p.22.

2/ С. Бородаевский . Мелкий кредитъ . С.Петербургъ 1906.г. 1pp.18., 32.

ja pārsniegt pusi no pamatkapitāla. Lauku apstākļos piecgadīgo kredītu derētu iedalīt sevišķā vidējā kredīta grupā, ar parāda atmaksas termiņiem no 2 - 5 gadiem, pagaidām tomēr uzskatīsim tos kā īstermiņa kredītus. Apgrozības kapitāls kooperatīvās kredītiestādēs sastādījās no pašu un svešiem līdzekļiem. Uz 1913.g. 31. decembri apgrozības līdzekļi Vidzemes un Kurzemes kredītkooperatīvos nāca no sekošiem avotiem (tūkstošos rub.¹⁾jos).

Iestāžu skaits	Pašu kapitāls		Svešs kapitāls.	
	Paju kapitāls.	Rezerv. kap.	Noguldījumi	Aizņēmumi.
188	5249,3	1650,9	50974,3	1422,5
Procentos	8,8	2,8	86,0	2,4

Tā tad redzām, ka dominējošā loma apgrozības līdzekļos Vidzemē un Kurzemē piekrīt noguldījumiem. Tas pats sakāms par kredītkooperatīviem Latgalē, arī tur, kā redzām no pievestām tabulām Nr. 6., Nr. 7. noguldījumi sastādījuši augstu (76,1) procentu no apgrozības līdzekļiem. Kreditsabiedrībām šis procents bija 59,1, bet

1/ K.Puriņš. Kooperatīvais un tirdzn.kredits Latvijā, Rīga 1920.g., lp.13.

krāj-aizdevu sabiedrībām - 79,7.

Tabula Nr. 6.

1)
Kreditsabiedrības uz 1. janv. 1913.g.

Apr.	Iestāžu skaits.	Pamata kap. Pašu līdz.	Aizņ. līdz.	Rezerv. kap.	Spec. kap.	Noguldī. jumi.	Aizņē. mumi.
Daugavpils	5	3140	23802	1920	5948	86034	7000
Ludzas apr.	5	4294	22567	1386	1384	133443	87950
Rēzeknes	1	1389	2000	687	-	16408	-
Kopā	11	8823	48369	3993	7332	235885	94950
%		<u>2,2</u>	<u>12,1</u>	1,0	1,8	59,1	23,8
		14,3					

100 %

Tabula Nr. 8.

2)
Krāj-aizdevu sabiedrības uz 1. janvari 1913.g.

Apr/iestāžu skaits	Pamatu kapitāls Paju k. Pašu k. Aizņ. ves līdz. kap.			Rezer. ves	Spec. kap.	Noguldī. jumi.	Aizņē. mumi.
Daug/12	135594	13051	6293	14693	19544	1063319	31453
Ludz/5	21778	762	3000	1416	1529	79280	5188
Rēzeknes/14	77012	14643	17000	5901	3880	342197	5400
Kopā	31234384	28456	26293	22010	24953	1484796	42041
%	<u>12,6</u>	<u>1,5</u>	<u>1,4</u>	1,2	1,3	79,7	2,3
	15,5						100%

✓ 1/ Отчетъ о состояніи кред.товар. по даннымъ на

Redzējām, ka noguldījumi kredītkooperatīvos sastādīja augstu procentu no apgrozības kapitāla. Šos noguldījumus neuzsūca lielās bankas, bet aizdevumu veidā tie nonāca tautā atpakaļ. Aizdevumos Vidzemē un Kurzemē uz 1. janvāri 1914. g. tūkstošos rub. bija izdoti 54.116,7¹⁾, vai 86,9 % pret bilances summu, bet Latgalē (ņemti agr. Daugavpils, Ludzas un Rēzeknes apr.) tūkstošos rub. uz 1. janvāri 1913. g. 1.816,7²⁾ vai 75,4 % pret bilances summu. Par izsniegtiem aizdevumiem kases aprēķināja 6 - 8 %, bet par noguldījumiem maksāja līdz 6%. Aizdevumu nodrošinājumam praktizēta nekustamas mantas un vērts - papīru iekļilāšana, kā arī galvojums un paju iemaksas. Tālākais uzdevums būtu atrisināt jautājumu, kāda daļa no sīkā kredīta izlietota lauksaimniecībā. Absolūti pareizi šis jautājums patērējos apstākļos nav atrisināms. Varētu pieņemt, ar lielu pareizību, ka lauku kasēs aizde-

1. янв. 1913. г., Петроградъ 1914. г. 1pp. 32 - 35.

2/ Отчетъ о состояніи ссудо-сбер. тов. и земскихъ кассъ мелкаго кредита по даннымъ на 1. янв. 1913. г. Петроградъ 1914. г. 1pp. 26-32.

1/ K. Puriņš. Kooperatīvais un tirdzn. kredīts Latvijā, Rīga 1920. g. 1p. 16.

2/ Отчетъ о состояніи ссудо-сберег. тов. и земскихъ кассъ мелкаго кредита по даннымъ на 1. янв. 1913. г. Петроградъ 1914. г. 1pp. 28-32. Отчетъ о состояніи кред. тов. по даннымъ на 1. янв. 1913, Петроградъ 1914. 1. p. 32-4.

vumi galvenā kārtā izsniegti lauksaimniekiem. Grūtāki ar pilsētās atrodošām kasēm . Uz 1. janvari 1914.g. Latvijas pilsētās darbojās 60 kases. Būtu maldīgi ,ja uzskatītu, ka šo kasu aizņēmēji sastādījās vienīgi no pilsētniekiem. Mazākās pilsētās vairums aizņēmēju vienmēr biju šī lauksaimnieki. Lauksaimnieciskā īstermiņa kredita kopsummas uzstādišanai būtu pielaižams, ja no kopējās aizdevuma summas, ko kases izsniegušas, atskaitītu nost lielākās Latvijas pilsētās darbojošos kasu aizdevumus. Rīgā, Liepājā, Jelgavā, Ventspilī un Daugavpilī 1912.g. darbojās 29 krāj-aizdevumu kases resp. sabiedrības, kuŗu aizdevumu postenis uz 1. janvari 1913. g. uzrādīja 19.982544¹⁾ kr. rub. . Atskaitot šos 20 milj. rub. no kopējās aizdevumu summas, kuŗu 1913.gadā miljonos rubļu jāizsaka ar skaitli 55,9 redzām , ka īstermiņa lauksaimnieciskais kredīts, ko izsnieguši kreditkooperatīvi pēdējos gados pirms pasaules kara Latvijas teritorijā bija ap 39,9 milj. rubļ. liels. Kārtu kredīti-iestāžu izsniegto aizdevuma kopsummu var rēķināt apaļos skaitļos uz

---

I/ Отчетъ о состояніи ссудо-сберег. тов. и земскихъ
кассъ на 1. янв. 1913.г. IIО.,96.,94.,28.

2)
499.000 rubļ.

Īstermiņa kredīts tika izlietots dažādām vajadzībām: inventāra iegādāšanai, ēku celšanai, sēklas pirkšanai, strādnieku algu izmaksām un citiem izdevumiem. Cik no kopējā parāda krita uz katru izdevumu posteni, trūkst attiecīgu datu, tomēr, ņemot vērā, ka ap 1900.g. Latvijas zemkopju pārgāja uz intensīvo saimniekošanu, jādomā, ka galvenā kārtā kredīts izlietots ražošanas veicināšanai. Bez apskatītām sīkkredīta iestādēm, Latvijas lauksaimniekus nelielā mērā vēl kreditēja savstarpējās kredīta biedrības. Galveno vērību šīs kredītbiedrības tomēr piegrieza vidējai tirdzniecībai un rūpniecībai, kālab tuvāki šeit tās neapskatīsim.

— • —

1/ Latvijā, pēdējos gados pirms kara pastāvēja 21 kārtu kredītiestādes, no tām 17 Latgalē, kur uz 1. janvāri 1914.g. pēc doc. Puriņa (K. Puriņš, kooper. un tirdzn. kredīts Latvijā 1. p. 23.) katra iestāde bija izsniegusi caurmērā 23,8 tūkst. rub. aizdevumos. Aprēķinos Vidzemes kases izsn. ziņā pielīdzinātas Latgales kasesm .-

III. LAUKSAIMNIECISKAIS KREDITS PĒC LATVIJAS NODIBINĀŠANĀS.

Kredits Latvijas lauksaimniecībai pēc kara bija vajadzīgs vairāk, kā jebkad. Apgabali, kurus visbargāki skāra kara darbība sastādīja apm. 16-17000 kv. kilometrus, vai 26,6 % no visas Latvijas teritorijas. Šajos apvidos ēkas nopostītas ne mazāk par 10 %, pie kam 7 pagastos ēkas nopostītas pāri par 80 %¹⁾, zeme izrakta ar tranšējām un pārklāta dzeļondrāšu aizžogojumiem, dzīvais un nedzīvais inventārs galīgi izputināts. Arī pārējā Latvija, kurā netieši skāra karš, smagi sajuta kara postu. Milzīgās atmatas ir svarīgas šā posta liecinieces. Visā Latvijā pēc kara gados stāvēja atmatā apm. 448.000 ha aramzemes; nopostītos apgabalos 1920.g. aramzemes bija palicis tikai 207903 ha, vai 55,5 % no pirmskara platības (374670 ha)²⁾. Tāpat no lopu skaita, kāds pastāvēja pirms pasaules kara, zirgu skaits bija samazinājies par 21,56%; liellopu skaits par 18,20 %, aitu par 4,92 % un cūku

---

1/ M. Skujenieks .Latvija 1927.g. l.p. 414.;

2/ Turpat, l.p. 420.;

par 16,52 ¹⁾%. Kredīta vajadzību vēl stipri pavairoja agrārās reformas izvešana, ar ko radītas līdz 120 tūkst. jaunas saimniecības ar lauksaimniecisku raksturu un sādžu saimniecību izdališana viensētās. Minētām saimniecībām apbūvei un inventāra iegādāšanai nepieciešami bija prāvi līdzekļi. Meliorācija kara laikā galīgi bija atstāta novārtā. Saimnieciskai dzīvei atjaunojoties, meliorācijai bija piegriežama nopietna vērība. Bez tam, kā slogs uz laiku sētām gūlās nenokārtotie priekš kara parādi.

-----•-----

Ilgtermiņa kredīts.

Valsts kredīts.

Lauksaimniecības un kredīta departamenta aizdevumi.

Pirmos aizdevumus karā cietušās lauksaimniecības atjaunošanai no valsts līdzekļiem sāka izsniegt Zemkopības ministrija. Jau 1919.g. beigās lauksaimniecības departaments izsniedza aizdevumus gan skaidrā naudā, gan tieši inventāru. Regulējošs likums par valsts aizdevumiem tika izdots 1920.g. 11. augustā (lik. krāj. 1920.g. Nr. 197.); tuvākus noteikumus dod pie šā likuma izdotā instrukcija (Vald. Vēstn. Nr. 25., 1921.g.). Pēc šī likuma izpostītām saimniecībām un jauno saimniecību ierīkošanai izsniedza aizdevumus līdz 75.000 Latv. rub. Izņēmuma gadījumos aizdevumus izsniedza arī pastāvošām saimniecībām, tomēr nepārsniedzot 50.000 rubļus un lauku rūpniecībai nepārsniedzot 500.000 rubļ. Lauksaimniecības vajadzībām aizdevumus izsniedza uz īsu termiņu (ne ilgāku par 9 mēn., vēlāk 9 mēn. vietā noteica 2 gadus) un garu termiņu uz laiku līdz 15 gadiem. Maksājamais procents par aizdevumiem lauksaimniecībai bija 4%,

---

✓ 1/ Vald. Vēst. Nr. 25., 1921.g. l.p. 2.

bet lauku rūpniecībai 6%. Izpostītām un jaunierīkojamām saimniecībām piešķīra atvieglojumus, kas izpaudās augļu atlaišanā uz zināmu laiku. Bez lauksaimniecības un lauku rūpniecības kreditēšanas Zemkopības ministrija izsniedza vēl aizdevumus zvejniecībai uz 5 gadiem par 6 % gadā. Šāda kārtība pastāvēja līdz 14. septembra 1921.g. izdotiem pārgrozījumiem 1920.g. 11. augusta likumā par valsts aizdevumiem (V.V. Nr.209., 1921.g.). Šo pārgrozījumu svarīgākā daļa bija saimnieciskās dzīves atjaunošanas fonda dibināšana. Fondu nodeva Finanču ministrijas pārziņā un viņā ieskaitīja visus agrāk izsniegtos valsts aizdevumus līdz ar procentēm un soda naudām, kā arī budžetos paredzētos, bet vēl neizsniegtos kreditus. Ar aizdevumu pieprasījumiem bija jāgriežās pie Finanču ministrijas, kuŗa aizdevumu pieņemšanā pieaicināja ieinteresēto resoru pārstāvjus. Vīrs procentiem Finanču ministrijai savu izdevumu segšanai bija atvēlēts ņemt 1 % gadā. Šo 1% ņēma, kā no jaunizsniedzamiem, tā arī par agrāk izsniegtiem aizdevumiem. Cik aizdevumus un par kādu summu izsnieguši lauksaimniecības un kredita departamenti atsevišķi, nav iespējams konstatēt. Kopsummā abu departamentu aizdevumi daudz nepārsniegs to aizdevumu summu, ko kredita departaments nodeva 1922.g. Valsts

zemes bankai pēc tās nodibināšanas, it īpaši ņemot vērā, ka uz īsu termiņu izsniegtos aizdevumus lauksaimniecības atjaunošanai vairākkārt pagarināja, tā kā aizdevuma faktiskās atmaksas bija niecīgas. Nospēdošais vairums no lauksaimniecības un kredīta departamentu aizdevumiem jāuzskata par ilgtermiņa aizdevumiem, protams, šie aizdevumi nebija ķīlu zīmju aizdevumi, tāpat nodrošinājuma veids pārsvarā bij parāda zīmes ar galvniekiem, tomēr pēc būtības tie bija ilgtermiņa aizdevumi. Valsts zemes banka, pēc pārņemšanas tos savos pārskatos ievietoja īstermiņa aizdevumu nodalījumos, uzskatot par ilgtermiņa aizdevumiem vienīgi ķīlu zīmju aizdevumus, kāds uzskats tomēr neatbilst saimnieciskai īstenībai.

Skaitļos uz pārņemšanas laiku kredīta un lauksaimniecības departamentu darbība izteicās:

1)
Tabula Nr.8.

	Aizdevumu skaits.	Suma (latos)
Jaunsaimniekiem	2002	1.000.001.--
Nopostītiem vecs., ilggad.rent., zvejn. un citiem	11031	3.137.806.--
K o p ā	13.033	4.137.807.--

1/ Statistiskie dati apstrādāti 1923.g. Valsts zemes bankā, pēc Latvijas rubļu pārrēķināšanas latos. Dati ievietoti Valsts zemes bankas 1923.gada pārskatā 25. l.p. ,

Tabula Nr.9.

Pēc vajadzībām izsniegtais kredīts sadalās:

	<u>Aizdev.skaitis.</u>	<u>Summa(latos)</u>
Ēku būvēm un atjaunošanai.	3910	1.654.723.-
Zirgu un inventāra iegādāšanai un citām vajadzībām.	9123	2.483.084.-

Kā no tabulām Nr.Nr.8.un 9. redzāms,tad jaunsaimniekiem pieņemto aizdevumu skaits samērā mazs,kas izskaidrojams ar to apstākli,ka jaunsaimnieki pirmā laikā nespēja dot vajadzīgo nodrošinājumu.Attiecībā uz vajadzībām,kādām aizdevumi pieņemti, jāsaprot,ka galveno vietu ieņem ēku būvei izsniegtās summas, kas viegli saprotams,jo aizdevumus pieņemot vispirms mēģināja apmierināt karā nopostīto vajadzības.Lauku rūpnieciskiem pasākumiem,lauksaimnieciskām mašīnām un sabiedriskām ēkām izsniegti aizdevumi 504 gad., kopsummā Ls.1.048.265.-,no tiem sabiedrībām un apvienībām 143 aizdev. par Ls.370.234.- ,bet privātpersonām 361 aizdev. par Ls.678.031.- Pēc vajadzībām šie krediti sadalās: (sk. tabulu Nr.10.)

TABULA Nr.10.

	<u>Aizdev.skaitis</u>	<u>Summa(latos)</u>
Pienotavām	62	126.273.-

Dirnavām	94	212.529.-
Koka apstrādāš.maš.un īetaisēm.	72	128.869.-
Dažādiem uzņēm.un pa- sākumiem	119	201.673.-
Lauksaimniecības maši- nām	156	376.921.-
Sabiedriskām ēkām	1	2.000.-

Savelkot kopā lauksaimniecības un kredīta departamentu
izsniegtos aizdevumus lauksaimniecībai un rūpniecībai,
dabūjam kopsummā 13.537 aizdev. par Ls.5.186.072.-

VALSTS ZEMES BANKA.

Pie Finanču ministrijas 1920.g. maijā nodibinājās
Zemes kredīta pārvalde. Šīs iestādes svarīgākais uzdevums
bija noskaidrot Zemnieku agrārbankas un Valsts muižnie-
ku zemes bankas prasības pret lauku nekustamām mantām
Latvijā un rūpēties par šo prasību kārtošanu. Bez tam
Zemes kredīta pārvaldei bija uzdota lauku māju priekš-
kaņa pirkšanas parādu atlikumu nokārtošana un uzraudzi-
ba par Donas, Viļņas, Maskavas un Pēterpils-Tūlas agrār-
banku aizgādniecību. Ņemot vērā, ka lauksaimniecības at-
jaunošanai kredīta pieprasījumi kredīta departamentā

turpināja ieplūst un nebija arī paredzāms, ka tuvākā nākotnē apstākļi grozīsies, kā arī veco lietu kārtošana ievilkās garumā saimnieciskās un valdības aprindās pacēlās balsis par piemērotas kredītiestādes radīšanu. Sākumā dibinamai iestādei domāja paredzēt tikai ilgtermiņa hipoteku operācijas un priekškaŗa parādu kārtošanu. Ņemot vērā, ka jaunsaimnieki un rentesmāju ieguvēji sākumā aiz tīri tehniskiem iemesliem nespēs dot hipotekarisko nodrošinājumu un tiem vismaz pirmā laikā būs ņemta iespēja kreditēties jaundibināmā iestādē bija jāparedz arī īstermiņa operācijas. Zemes kredīta pārvalde izstrādāja šīs iestādes - Valsts zemes bankas - statusus, kurus Satversmes Sapulce 1922. gada 21. martā pieņēma. Spēkā statuti stājās ar izsludināšanu, t.p.g.27. martā. Statutu pamatdoma sekoša. Valsts zemes banka dibināta aizdevumu izsniegšanai uz laiku nekustamām mantām ¹⁾ /§ 1./ . Bez tam bankai uzdots: 1) pārņemt no Zemes kredīta pārvaldes bij Zemnieku agrārbankas neizbeigtās lietas, 2) pārņemt no bij. Krievijas agrārban- ku likvidācijas komisijas atlikušos aizdevumus, 3) izbeigt Vidzemes un Kurzemes kredītbiedrību atlikušos

---

1/ Valsts zemes bankas statuti .Rīga 1928., § 1.

aizdevumus un samaksāt viņu ķīlu zīmes un to kuponus ,
 4) izpildīt agrārās reformas likuma l.d. 4.p. noteikumu, zīmējoties uz atsavināto muižu īpašnieku tiesībām un prasībām, kuŗas ar minēto likumu piekrita valstij ,
 5) nolīdzināt privātos hipoteku parādus, kuŗi apgrūtina valsts zemes fondā ieskaitītās nekustamās mantas. Bankas darbības rajons visa Latvija ¹⁾. Aizdevumus uz ilgu termiņu banka izsniedz vienīgi ķīlu zīmēs. Apgrozībā izlaisto ķīlu zīmju kopsumma pēc nominālvērtības nedrīkst pārsniegt 20 kārtēju pamata un rezerves kapitālu. Valsts zemes bankas ķīlu zīmes nodrošinātas ar bankā iekļātiem īpašumiem un visiem valsts līdzekļiem (stat. § 4.). Banku pirmos gados pārvaldīja valde , kuŗa ir likumīga pārstāve visās vietās un rīkojas bez sevišķas pilnvaras, statutu robežās. Valde sastāv no bankas pārvaldnieka, viņa biedra un 3 locekļiem. Valde vada bankas operācijas, darbvedību, grāmatvedību un saimniecības lietas.
 1924.g.20. oktobrī ²⁾ bankas pārvalde paplašināta ar jaunu organu - bankas padomi. Padome sastāv no priekšsēdētāja, viņa biedra, kā Finanču ministrijas pārstāvja un

---

1/ Valsts zemes bankas statuti § 2. un turpm. §§

2/ Lik.krāj. 1924.g., Nr.158.

5 locekļiem. Bez tam padomē ieiet bankas pārvaldnieks. Bankas padomi un valdi ieceļ ministru kabinets. Nodibinot zemes banku valsts nodeva tai 1 milj. latu (zelt. franku) lielu pamatkapitālu, bankas operāciju nodrošināšanai. Vēlāki pamata kapitāls palielināts uz 7,2 milj. ls. Uzsāka banka savu darbību 1922. gada 2. maijā, tomēr ilgtermiņa aizdevumus varēja sākt izsniegt tikai decembrī, kad izlaida pirmās 6 % ķilu zīmes. Kavējumam par iemeslu galvenā kārtā bija nenokārtotās agrākās hipotēku prasības, kuŗas zemes grāmatās nebija dzēstas, jo banka saviem aizdevumiem prasīja pirmo vietu. Ilgtermiņa aizdevumus banka izsniedza: zemes iegūšanai, mantojuma daļu izmaksām, apbūvei, meliorācijai, lauksaimnieciskiem pasākumiem, inventāra iegādāšanai un senāko hipotēku parādu nokārtošanai. Aizdevumu ilgums tagad no 13 $\frac{1}{2}$ - 41 gadiem (pēc stat. no 6 - 50 g.). Aizdevumus izsniedza bankas ķilu zīmēs pēc nominālvērtības. Praksē tagad ieviesusies tāda kārtība, ka banka pate realizē ķilu zīmes pēc kursa un aizdevumu izmaksā skaidrā naudā. Aizdevuma lielums nevar pārsniegt $\frac{3}{4}$ no īpašuma vērtības, pie kam vispārējo novērtēšanu izdara valde resp. nodaļas priekšnieks un divi piln-

varotie uz iesūtīto dokumentu pamata. Uz aizņēmēja lūgumu valde var izsūtīt bankas ierēdņus izdarīt īpašuma specīālo taksāciju. Protams, izdevumus sedz klients, Aizdevumus izsniedz tikai uz tādu īpašumu, kuram zemes grāmatās ir atsevišķa folija kā patstāvīgam nekustamam īpašumam. Zemes grāmatu nodaļas ir tiesu iestādes; visus ierakstus viņas izdara tikai uz savstarpēji, pienācīgā formā noslēgtu līgumu, vai uz piekritīgas tiesas lēmuma pamata; uz ieinteresēto personu lūgumu vai uz tiesas rīkojumu. Zemesgrāmatas ir publiskas; ieraksti ir saistoši, t. i. piederīgā nekustamā manta atbild par visām ierakstītām saistībām trešām personām pretī, ja nav pierādīts, ka šās personas rīkojušās ļaunā ticībā (mala fide). Lai nodrošinātu kādu parādu ar nekustamu mantu, atbilstošais saistības dokuments jāieved zemes grāmatās uz šo nekustamo mantu, t. i. apgrūtinot šo nekustamo mantu. Apgrūtinājums ir nekustamas manta atbildība par noteiktu materialu saistību (obligāciju) noteiktai, fiziskai vai juridiskai personai par labu. Apgrūtinājumus ieraksta chronoloģiskā kārtībā, piekam vēlāk ierakstītās saistības apmierināmas tikai pēc tam, kad iepriekšējās pilnīgi segtas ar augļiem par trīs

gadiem. Banka aizdevumus izsniedz vienīgi uz īpašumiem, kuŗi nav apgrūtināti ar zemes grāmatās ingrosētiem parādiem, izņemot Valsts zemes bankai par labu, vai ja agrāk ierakstīto obligāciju turētāji dod savu piekrišanu Valsts zemes bankas aizdevumam piešķirt pirmtiesības. Par ķīlu zīmju aizņēmumu, parādniekam līdz aizdevuma galīgai dzēšanai par katriem notecējušiem 6 mēnešiem aprīlī un 31./ ne vlāki kā 30. oktobrī jāmaksā noteikta termiņmaksā, kuŗa sastādas no rentēm par aizdevumu, parāda deldēja- mās daļas un bankas izdevumu segšanai paredzētā procenta. Pirmā 1922.g. likumā (lik. krāj. 1922.g. Nr.120.) par Valsts zemes bankas ķīlu zīmju procentiem paredzēta bija tikai viena 6 % augļu likme. Tā kā termiņmaksās ņemamā renšu likme vienmēr līdzīga renšu likmei, ko banka maksā par izlaistām ķīlu zīmēm, tad dabīgi, ka šī renšu likme bij 6 %. 6 % augļu likme bija domāta galvenā kārtā pastāvošo saimniecību kreditēšanai. Vēlāk tomēr izrādījās ka nav iespējams pieturēties tikai pie vienas 6% augļu likmes. Iesākot valsts zemes fonda piešķirto saimniecību kreditēšanu, bankas vadība nāca pie slēdziena, ka jāpielieto arī zemāka likme. Šī likme bija 4 % gadā. Uz 4% likmi pārveda arī kuŗa iz-

postītām saimniecībām un Latgales sādžu saimniecībām inventāra iegādāšanai izsniegtos aizdevumus, bet vēlāki arī aizdevumus zemes meliorācijai. Pēc nelabvēlīgiem gadiem lauksaimniecībā ar ministru kabineta 1928. gada 20. marta lēmumu augļu likmes Valsts zemes bankas aizdevumiem pazeminātas par 2% no 6% uz 4% un no 4% uz 2% gadā, atvieglinājums skaitījās spēkā līdz 1931. g. rudens maksājuma termiņam. 2% starpību piemaksā valsts. Uz bankas ierosinājumu ar 1931. g. 24. septembra ministru kabineta lēmumu (Vald. Vēstn. Nr. 218. , 1931. g.) izdoti jauni noteikumi par Valsts zemes bankas aizdevumiem no valsts summām. Attiecībā uz augļiem samazinātais par aizdevumiem maksājamais % atstāts arī turpmākam laikam. Vienīgi lauku rūpniecības uzņēmumiem - rūpniecības ierīcei un ēku celšanai vai pārbūvei paredzēti par turpmāk izsniedzamiem aizdevumiem 6% gadā. Atstājot šai vajadzībai 6% augļu likmi, banka vadījās no ieskata, ka lauku rūpniecības uzņēmumi slikti rentējās, kālab to atbalstīšana nav vēlama. Deldēšanas daļu nosaka ar dzēšanas plānu, kuru apstiprina finanču ministrs. No kārtējiem deldēšanas maksājumiem krājas parāda deldēšanas fonds, līdz tas sasniedz aizdevuma summas apmēru, kad aiz-

devums tiek dzēsts. Deldēšanas fondam katru pusgadu pieskaita rentes par iepriekš ienākušām summām. Savu izdevumu segšanai banka aprēķina $\frac{1}{2}$ % gadā (bankas sārbi-
bas sākumā 1 %.

1922. gadā pieprasīti 143 ilgtermiņa aizdevumi, bet izsniegti tikai 4 aizdevumi 6% ķīlu zīmes uz 41 gadu ,
kopsummā par Ls.14.000.- .¹⁾ Aizdevumi visi izsniegti ve c-
saimniecībām ēku būvei un meliorācijai .Nākošos gados izsniegto aizdevumu skaits un summas stiprā mērā pieau-
ga, it īpaši, kad 1925.g. banka iesāka pārvest valsts ze-
mes fonda izpirkšanas maksas parādus ilgtermiņa aizde-
vumos. 1926.g. Valsts zemes banka iesāka pārņemt no Lat-
vijas bankas (no pēdējās) izsniegtos aizdevumus, kas bij
nodrošināti ar nekustamu mantu. Šos aizdevumus banka
pārveda 6 % ilgtermiņa aizdevumos uz $13\frac{1}{2}$ gadiem.

Ilgtermiņa aizdevumu pieaugumu raksturo sekoša
²⁾
tabula: (skat. tab. Nr. 11.)

1/ Valsts zemes bankas gada pārskats par 1922.g.1.p.2.

2/ Valsts zemes bankas gada pārskats par 1930.g.1.p.26.

Tabula Nr.11.

Gads.	Aizdev. summa (tūkstošos latu)	% pret bilances summu
1922.	14,0	0,1
1923.	2.534,4	8,2
1924.	5.331,9	12,3
1925.	14.187,5	23,6
1926.	40.922,8	45,2
1927.	76.005,6	59,2
1928.	108.898,2	66,4
1929.	142.575,7	72,0
1930.	166.477,0	76,4

Redzām, ka ilgtermiņa aizdevumu summa pastāvīgi aug .

Šeit jāpiezīmē , ka Ls.50.302.570.- no kopējās aizdevuma summas sākumā bija izsniegti , kā īstermiņa aizdevumi, bet vēlāk pēc saimniecību korroborēšanas pārvesti ilgtermiņa aizdevumos. Aizdevumi izsniegti 93.216 saimniecībām , no kurām vecsaimniecības, ieskaitot arī Latgales,- 34.626; jaunsaimniecības ar platību līdz 27 ha 44.483; bij ilggadīg. rentes mājas 2977, rūpniecības saimniecības 888 un amatnieku saimniecības 10.242. Pārtiesībā pie jaunierīkotām saimniecībām būtu pieskaitā-

---

1/ Valsts tēmes bankas gada pārskats par 1930.g., l.p.42-43.

mas arī lauku amatnieku saimniecības un ilggadīgas rentes mājas, kādā gadījumā varētu teikt ka 62% no bankas ilgtermiņa aizņēmējiem sastāda no valsts zemes fonda piešķirto saimniecību īpašnieki. Caurmērā uz ilgu termiņu banka izsniegusi 89 latus uz 1 ha iekārtātās zemes¹⁾. Par vajadzībām, kādām aizdevumi izsniegti, sniedz pārskatu sekoša tabula:²⁾

Ilgtermiņa aizdevuma kopsummas sadalījums pēc vajadzībām uz 1931. gada 1. janvāri (sk. tab. Nr.12.)

Tabula Nr.12.

Vajadzības	Saimn.skaitis.	Summas (Ls.)
Izpirkšanas maksas	71.574	53.036.200
Parādu pārņem.	7.391	10.524.600
Ēkām	65.891	72.645.840
Inventāram	8.359	5.088.160
Meliorācijai	7.402	6.430.920
Zemes pirkšanai	3.266	9.061.060
Mantošanas nokārtošanai	1.710	4.538.620
Lauksaimn. mašīnām	488	1.176.880
Lauku rūpniecībām	900	3.974.680
K o p ā	93.216	16 6.476.960

1/ Valsts zemes bankas gada pārskats par 1930.g. l.p.40.
2/ Turpat l.p.42-43.

Ailē "saimn. skaits" kopiznākums, kā viegli saprotams, mazāks par to summu, kuŗu dabūsim, ja saskaita saimniecību skaitu pēc vajadzībām, jo vienai otrai saimniecībai izsniegti aizdevumi dažādām vajadzībām. Vispirms tas jā-saka par jaunierikojamām saimniecībām, kur ar maz izpē-mumiem, katrai saimniecībai skaitās izpirkšanas maksas parāds un būvniecības parāds, jo maz bij tādu saimnie-cību, kuŗām no fonda līdz ar zemi piešķīra pilnīgi lie-tojamas ēkas. Ja papētam atsevišķas vajadzības, kādām aiz-devumi izsniegti, tad redzām, ka bankas līdzšinējais darbs ilgtermiņa aizdevumu izsniegšanā izpaudies galvenā kār-tā agrārreformas izvešanas veicināšanā un kaŗā nopostī-to saimniecību atjaunošanā. 31,9 %¹⁾ no visiem ilgter-miņa aizdevumiem sastāda izpirkšanas maksas par piešķir-to zemi. Neapbūvētas jaunierikotas saimniecības neva-rēja uzsākt pareizu lauku apsaimniekošanu, kālab tām bi-ja jāpalīdz apbūvēties, t. i. jāpiešķir aizdevumi būv-niecībai. Šos aizdevumus sākumā banka piešķīra uz īsu termiņu, bet vēlāk, pēc saimniecību korroborēšanas uz īpašnieku vārdiem, pārvērtā ilgtermiņa aizdevumos. No Ls. 72.645.840.- būvniecībai uz ilgu termiņu piešķir-tiem aizdevumiem - Ls. 44.472.240.- vai 61 % krīt uz

---

1/ Valsts zemes bankas gada pārskats par 1930.g.l.p.54-55.

jaunsaimniecībām , lauku amatnieku saimniecībām un apbūves gabaliem . No kopējā aizdevumu skaita šai aizņēmēju grupai būvniecībai piešķirto aizdevumu summa iztaisa 26,7 %. Tālākais bankas kreditēšanas darbs izteicās pastāvošo un jaunierīkoto saimniecību tiesiskā un saimnieciskā nostiprināšanā . Šai aplokā jāietilpina aizdevumi mantošanas parādu nokārtošanai un privāto parādu pārņemšanai . Pirmai vajadzībai banka izsniegusi 2,7 % un otrai 6,3 % vai kopā ņemot 10 % no visiem izsniegtiem aizdevumiem. Nenokārtotās mantošanas lietas stipri kavēja saimniecību uzplaukšanu. Pušelnieki vai tie būtu radi vai sveši ļaudis reti kād labi sadzīvo vienās mājās. Attiecībā uz pārņemtām privātiem parādiem jāpiezīmē , ka tie galvenā kārtā bija istermiņa vekseļu parādi, kāds kredīts nepiemērots lauku apstākļiem, tā kā sagādāja lauksaimniekiem lielas grūtības un bija par iemeslu biežiem finansieliem sarežģījumiem. Kādām vajadzībām šis kredīts izlietots, nav nosakams, kālab banka to arī neklasificē. Ražošanas apstākļu uzlabošanai līdz šim banka, līdzekļu trūkuma dēļ nav varējusi apmierināt visus kredita pieprasījumus, cerāms, ka turpmākā laikā apstākļi grozīsies uz labo pusi ;

tā meliorācijai un zālāju ierīkošanai banka izsniegusi Ls. 6.430.920 vai 3,9 % no visas aizdevumu summas, kas nav daudz. Lauku rūpniecībai, galvenā kārtā elektrisko spēka staciju, dzirnavu un pienotavu ierīkošanai Ls. 3.974.680.- vai 2,4 % no aizdevumu kopsummas. Patlaban Valsts zemes banka ir vienīgā kredītiestāde Latvijā, kuŗa izsniedz lauksaimniekiem aizdevumus uz ilgu termiņu ar kārtējiem deldējumiem. Par bankas īstermiņa operācijām nākošā nodalījumā.

Īstermiņa kredīts.

Īstermiņa kredīts Latvijā, parasti, ir personīgs kredīts, lai gan personīgas parāda zīmes nodrošinājumam nereti lieto arī hipotēku un kustamas mantas iekļilāšanu. Lauku saimniecībās šo kredītu izmanto sezonas un tekošām saimniecības vajadzībām diezgan plašā mērā. Bez īstermiņa kredīta šaurākā nozīmē šai nodaļā apskatīšu arī vidējo kredītu, ko Valsts zemes banka izsniedz gandrīz visām lauksaimniecības vajadzībām, tomēr vienmēr kā galīgo mērķi uzskatīdama šo aizdevumu pārvešanu uz ilgu termiņu. Īstermiņa aizdevumu izsniegšanu lauksaimniekiem praktizē lielāks skaits privātu kredītiestāžu, Latvijas un

Valsts zemes bankas .

a/ VALSTS KREDITS.

Valsts zemes banka.

Neatkarīgi no ilgtermiņa aizdevumiem Valsts zemes banka izsniedz aizdevumus skaidrā naudā arī uz īsiem termiņiem no summām, kuŗas speciali šim nolūkam bankai aizdod valsts, vai arī no bankas brīvām summām¹⁾. Īstermiņa kreditus banka izsniedz kā atsevišķiem lauksaimniekiem, tā arī lauksaimnieku saimnieciskām organizācijām. Aizdevumus izsniedz uz laiku ne ilgāku par 3 gadiem. Dašos gadījumos gan aizdevums uz 3 gadiem skaitas tikai formēli, patiesībā pēc trīs gadu notecēšanas parāda atlikumu banka pagarinā uz turpmākiem 3 gadiem. Šādi aizdevumi tiek praktizēti specialī lauksaimnieku saimnieciskām organizācijām, kuŗas dažādu iemeslu dēļ nespēj dot hipotekarisko nodrošinājumu, kādēļ tām nav iespējams izsniegt ķīlu zīmju aizdevumus. Bez parastiem augļiem un pārvaldes izdevumu segšanai paredzēta pusprocenta šādu aizdevumu saņēmējam organizācijām jāmaksā katru pusgadu arī noteiktā parāda daļēdējuma daļa. Īstermiņa aiz-

---

1/ Valsts zemes bankas statuti. 1928.g. §§ 67. un turpmākie.

devumi nodrošināmi ar aizņēmēja kustamu, vai nekustamu mantu, vai galvniekiem. 1925. g. rudenī banka sāka izsniegt īstermiņa aizdevumus, pieņemot, kā nodrošinājumu tiesību iekļilāšanu uz nekustamu mantu. Ar likumu par Valsts zemes bankas aizdevumu nodrošināšanu ar tiesībām uz lauku nekustamu mantu (lik. kr. 1925. g. Nr. 111. un 1926. g. Nr. 35.) no valsts zemes fonda piešķirtām vai no piešķirtās zemes (Latgalē- надѣльная земля) izdalīto lauku nekustamas mantas ieguvējiem resp. īpašniekiem, ja centralās zemes ierīcības komitējas lēmums par zemes piešķiršanu vai izdalīšanu nav Senātā likumīgā laikā pārsūdzēts, kā arī vēl nekorroborētās sādžu šnoru zemes īpašniekam Valsts zemes banka var izsniegt īstermiņa aizdevumu pirms šo zemju korroborēšanas uz ieguvēja resp. īpašnieka vārdu, saņemot kilā aizdevuma nodrošināšanai tiesības uz šādu nekustamu mantu. Uz minēto nodrošinājuma veidu bankai tiesība pārvest agrāk izsniegtos īstermiņa aizdevumus. Jā piešķirtā nekustamā manta pāriet citas personas īpašumā, tad jaunais ieguvējs atbild par saistībām, kas cēlušās no tiesību iekļilāšanas Valsts zemes bankai. Tiesību iekļilāšanu uz nekustamu mantu likums paredz vienīgi Valsts zemes bankai, kuŗai parāda nekārtošanas gadījumu.

mā, iekilātās tiesības atļauts pārdot publiskā izsolē. Vajadzību pēc šāda likuma izsauca tas apstāklis, ka nekorroborēto jaunierikoto saimniecību ieguvēji un viensētās izejošie Latgales sādženieki nespēja dot citu nodrošinājumu, kā trešo personu galvojumu, ko ne ikreiz viegli varēja sagādāt. Bez attiecīgiem saistības rakstiem, savu prasību nodrošināšanai banka uzliek par pienākumu kā īstermiņa tā ilgtermiņa aizņēmējiem apdrošināt ēkas pret uguni. Polise cedējama uz bankas vārda un uzglabājama bankā. Augļu ziņā nav izšķirības starp īstermiņa un ilgtermiņa aizdevumiem; likmes atkarīgas vienīgi no saimniecības rakstura un vajadzības, kādai aizdevums izsniegts, tā jaunierikotās lauku un zvejnieku saimniecības ar platību līdz 27 ha un kaņā nopostītās saimniecības, pirmos 2 - 3 gadus par izsniegtiem aizdevumiem maksā tikai $\frac{1}{2}$ % gadā, bet pēc tam samazinātu procentu. Aizdevuma lielums parasti atkarīgs no īpašuma vērtības, tomēr atsevišķos gadījumos nekultivētas zemes ieguvējiem banka izsniedz aizdevumus arī lielākus par $\frac{3}{4}$ no zemes vērtības, ņemot kā papildus nodrošinājumu 2 galvniekus - nekustamas mantas īpašniekus. Šādos gadījumos banka pieņemtos aizdevumus izsniedz vienīgi pa daļām. Nākošo aizdevuma

daļu aizņēmējs var saņemt vienīgi tad, kad iesūta resp. uzrāda bankai attiecīgu iestāžu izdotas apliecības par iepriekšējās daļas izlietošanu. Pēdējā laikā aizdevumu izsniegšanu pa daļām praktizē visiem būvniecības un meliorācijas aizdevumiem. Īstermiņa aizdevumus Valsts zemes banka sāka piespriest un izsniegt tūlīt pēc bankas nodibināšanas. No bankas darbības atklāšanas līdz gada beigām izsniegti 4486 aizdevumu par 105.898.509,15 Latv.rubļ. ¹⁾ Uz 1. janvāri 1923.g. Latvijas rubļi pēc kursa pārrēķināti latos, kursa starpība norakstīta. Aizdevumi piespriesti visdažādākām lauksaimnieciskām vajadzībām kā kustama, nekustama un zvejniecības inventāra iegādāšanai, ēku būvei, meliorācijai, parādu nomaksai, augļu dārzu atjaunošanai, zivju dīķu ierīkošanai, zemes iegūšanai un mantojuma nokārtošanai. Īstermiņa aizdevumu kustību uzrāda sekoša tabula. ²⁾ (sk. tab. Nr.13.)

Tabula Nr.13.

Gads	Summa(tūkst.latu)	Procentos pret bilances summu
1922.	6.084,0	52,8
1923.	16.478,9	53,6

1/Valsts zemes bankas gada pārskats par 1922.g. l.p.2.

2/Valsts zemes bankas gada pārskats par 1930.g. l.p.26.

Gads.	Summa (tūkst.latu)	Procentos pret bilances summu
1924.	25.879,4	59,6
1925.	32.591,4	54,1
1926.	36.690,9	40,5
1927.	35.453,5	27,6
1928.	35.616,6	21,7
1929.	36.324,7	18,3
1930.	33.658,1	15,4

1922. gada īstermiņa aizdevumu summā ieskaitīti arī no kredīta departamenta pārņemtie aizdevumi kopsummā par Ls. 5.186.072.- Līdz 1926.gadam īstermiņa aizdevumu summa uzrādā augošu tendenci, pēc kam pieaugšana apstājas un turpmākos gados lielākas svārstības neuzrāda. Šai parādībai par iemeslu galvenā kārtā jānierīkoto saimniecību īstermiņa aizdevumu pārvešana uz ilgu termiņu un mazākā mērā aizdevumu atmaksas. Lauksaimniecībai un lauku rūpniecībai pēdējos trīs gados īstermiņa aizdevumu gada iesniegumi, kā no pievestās tabulas redzāms.

(sk. tab. Nr. 13-a)

Tabula Nr.13-a.

Gads.	Lauks.aizdev. (Ls.)	Lauk.rūpn.aizd. (Ls.)	Kopā (Ls.)
1928.	7.092.308	4.138.437	11.230.745
1929.	10.192.287	4.723.162	14.915.449
1930.	6.765.896	3.372.985	10.138.881

nav bijuši mazāki par 10 milj. latu. Procentos pret bilances summu īstermiņa aizdevumi uzrāda spēju krišanu: no 59,6% 1924. gada beigās uz 1. janvāri 1931.g. īstermiņa aizdevumu procents pret bilances summu noslīdējis uz 15,4 %.

1931. gadā 1. janvārī pēc bankas t.p.gada pārskata īstermiņa aizdevumu atlikums lauksaimnieciskām vajadzībām sastādīja 22.081.180 latus, bet lauku rūpniecībai 11.576.941 Ls. Šeit jāpiezīmē, ka banka savos pārskatos rūpniecības aizdevumiem pieskaita tīri lauksaimnieciskas rakstura vajadzības, kā spēkbarības, mākslīgo mēsļu un sugas lopu iegādāšanai izsniegtos aizdevumus, kas protams nepareizi. Motīvs šādai rīcībai tas, ka aizdevumus šīm vajadzībām banka izsniedz no summām, kuŗas paredzētas lauku rūpniecībai un ka šos aizdevumus galvenā kārtā piešķir ne atsevišķām personām, bet lauksaimnieciskām organizācijām - pienotavām. Par vajadzībām, kādām aiz -

devumi izsniegti sniedz pārskatu sekoša tabula(sk, tabulu Nr.14.)

Tabula Nr.14.

Uz 1. janvari 1931.g. ¹⁾

Vajadzības	Saimn.vienību skaits.	Summa (Ls.)	%
Ēkām	25.116	14.692.326	43,7
Inventāram,plūdos cietušāmsaimniec.un c.vajadzībām	13.157	4.245.122	12,6
Meliorācijai(arī zivju dīķu ierīkoš.)	1.620	2.659.167	7,9
Zemes pirkšanai	202	484.565	1,4
Pienotavu ierīkošanai	443	7.010.500	20,8
Spēkbarībai	67	291.786	0,9
Mākslīgiem mēsliem	292	1.549.027	4,6
Sugas lopiem	247	217.258	0,6
Lauksaimn. mašīnām	48	88.823	0,3
Dažādiem uzņēmumiem	160	2.419.547	7,2
			100 %

Gandrīz puse no visiem īstermiņa aizdevumiem izsniegta ēku būvei. Tā ir pārejoša parādība, pēc saimniecību korroborēšanas īstermiņa aizdevumi šai vajadzībai vairs netiks piešķirti, bet vienīgi ilgtermiņa aizdevumi. Tas

1/ Valsts zemes bankas pārskats par 1930.g. l.p.54-55.

pats sakams par aizdevumiem meliorācijai un zemes pirkšanai arī šē pēc saimniecību tiesiskas ^{slimn} nopretināšanas var runa būt vienīgi par ilgtermiņa aizdevumiem. Zem inventāra nosaukuma sakopoti aizdevumi dažādām vajadzībām: kā dzīvā un nedzīvā lauksaimnieciskā un zvēniecības inventāra un rīku iegādāšanai un citām vajadzībām. Cik no izsniegtiem aizdevumiem krit uz katru nozari, nav zināms, jo banka savos pārskatos tik sīku grupēšanu neizdara. Starp lauksaimnieciskām vajadzībām sastopam aizdevumus plūdos cietušām saimniecībām . 1928. gadā no vispārējās neražas smagi cieta mūsu lauksaimniecība. Bez atbalsta, it sevišķi no plūdiem cietušos apgabalos lauksaimnieki nespēja sagādāt vajadzīgo sēklu un iztiku sev un saimei līdz nākošai ražai . Kā galvenā lauksaimniecības kreditētāja Valsts zemes banka nevarēja paiet posta piemeklētām saimniecībām vienaldzīgi garām nesniegdama palīdzīgu roku. Šī palīdzība izpaudās atbalsta aizdevumu izsniegšanā 4021 saimniecībām par 889,2 tūkstots latiem un no neražas cietušām 3553 rentnieku un pusgraudnieku saimniecībām par 1203,3 ¹⁾ tūkstots latiem, vai kopā 7574 saimniecībām par 2.092,5 tūkstots latiem. Šie aizdevumi

---

1/ Valsts zemes bankas pārskats par 1929.g.l.p.18.

izsniegti uz 3 gadiem. 1930.gada rudenī banka pirmo reizi sāka izsniegt aizdevumus mākslīgo mēslu pirkšanai. Aizdevumus mēslu pirkšanai par cenām, kādas noteica banka parasti piešķir piensaimnieku sabiedrībām un tikai retos gadījumos atsevišķiem lauksaimniekiem. Mākslīgos mēslus apgādāja pastāvošās firmas. Šai vajadzībai 1930.gadā izsniegti 4,6 % no visiem īstermiņa aizdevumiem. 1931. g. mākslīgo mēslu apgādāšanas operācija grozīta: mēslus apgādā Zemkopības ministrija, uzglabā un uz bankas orderiem izsniedz tos pieprasītājiem; banka vienīgi rūpējās par attiecīga nodrošinājuma saņemšanu un parāda un %% iekasēšanu. Mākslīgo mēslu kredīts ir īsts īstermiņa un ražošanas kredīts, izsniedz to uz 10 - 13 mēn. par 4 % gadā. Pie kredītiem ražošanas izlabošanai no īstermiņa kredītiem vēl būtu jāpieskaita aizdevumi spēkbarībai un sugas lopu iegādāšanai: arī par šiem aizdevumiem aprēķina 4 % gadā. Zem nosaukuma " dažādiem uzņēmumiem" sakopoti pa lielākai daļai aizdevumi vilnas un lina apstrādāšanas uzņēmumu, bekona fabriku, labības kaltētavu un citu uzņēmumu ierīcēm. Starp šīs vajadzības priekšmetiem sevišķu verību pelna, kā jauns pasākums kūdras pārstrādāšanas uzņēmumi skaitā 7 saimn.

1)

vienības, kurām kopsummā izsniegts 19.593 lati . Banka par šiem aizdevumiem pirmos 3 gadus ņem vienīgi $\frac{1}{2}\%$ gadā bankas izdevumu segšanai, bet pēc tam vēl pierēķina 2 % augļu tiesai. Redzāmu vietu starp īstermiņa izsniegumiem ieņem aizdevumi pienotavu ierīcei. Šo uzņēmumu kreditēšanā banka pieiet ar lielu uzmanību. Banka algo specialus pienotavu revidentus, kuri seko šo uzņēmumu darbībai un dod lietišķu kritiku. Pienotavām, kur ražošana iznāk pārāk dārga maza piena kvantuma dēļ, banka ieteic apvienoties ar spēcīgākām kaimiņu pienotavām, pie kam tai pienotavai, kuŗa pievienojās otrai kā kompensāciju var atlaist augļu maksājumus par bankas izsniegtiem aizdevumiem uz 3 gadiem . (V. V. Nr. 218., 1931.g.).

Valsts zemes banka, kā redzējam, ir valsts kredītiestāde, kuŗa izsniedz aizdevumus vienīgi lauksaimnieciskām un lauku - rūpnieciskām vajadzībām . Kā otra valsts iestāde, kuŗa, starp citām finansieli - komercialām operācijām kreditē lauksaimnieciskos pasākumus mināma Latvijas banka .

_____ • _____

LATVIJAS BANKA.

Latvijas banka ir valsts uzņēmums, par bankas operācijām un drošību atbild valsts.¹⁾ Starp citām finansieli-komeriālām operācijām banka izsniedz arī īstermiņa aizdevumus lauksaimniekiem pret obligācijām uz nekustamu mantu, pieņemot kā papildu nodrošinājumu zolov²⁾kselus ar termiņu līdz 1 gadam. Par aizdevumiem, kas nodrošināti ar lauku nekustamu mantu, banka aprēķina augļus 5 $\frac{1}{2}$ %²⁾ gadā. Aizdevuma atmaksa iekārtota sekoši: pirmā gadā pēc 6 mēn. notecēšanas banka pieprasa nomaksāt 5% no aizdevuma summas, bet katrā nākošā gadā 20%, tā kā faktiski bankas aizdevumi lauksaimniekiem iznāk ar 5 $\frac{1}{2}$ gadīgu termiņu. Aizdevumus izsniedz līdz 50% no īpašuma vērtības, pie kam vērtību parasti aprēķina pēc iesūtītiem dokumentiem bez speciāltaksācijas. Aizdevumus līdz 2000 latiem pielemj valde, bet lielākus padome. Bez tiešās lauksaimnieku kreditēšanas Latvijas banka izdara arī netiešu lauksaimnieku kreditēšanu caur lauku kre-

---

1/ Latvijas bankas statuti, Rīga 1923.g. § 1.

2/ Latvijas bankas gada pārskats par 1930.g. l.p.28.

ditkooperatīviem un lauksaimnieku apgādības organizācijām. Uz 1. janvāri 1930. g. lauku kredītiestādēm bija izsniegti 30,8 milj. latu. Šo aizdevumu summu bankas vadība nolēma uz atvieglotiem noteikumiem turpmāk rezervēt lauksaimnieku kreditēšanai caur kredītkooperatīviem. Lēmums skaitās spēkā līdz tam laikam, kamēr valsts nesamazinā savus depozītus Latvijas bankā. Par aizdevumiem no šīm summām bankā aprēķinā kredītkooperatīviem augļus 3 % gadā, pie kam kredītkooperatīvi savukārt nedrīkst ņemt no saviem aizņēmējiem vairāk par 5 % gadā. Kredīta nodrošinājumam banka pieņem vekselus ar termiņu līdz 9 mēn., agrāko 6 mēn. vietā. Katru gadu 1/20. daļa no šī kredīta pārskaitāma uz parastiem kreditēšanas noteikumiem. Sakarā ar vispārējo piešķirto kredītu un izsniegto aizdevumu samazināšanu, banka šo 1/20. daļu tagad pieprasa atmaksāt. Vienai lauku kredītiestādei atvēlētais kredīts no šīm summām parasti nepārsniedz 5.000 Ls. Par lauku kredītiestādēm, kuŗas bauda tiesības izlietot atviegloto kredītu, bankas vadība uzskata tās krāj. aizdevu kases un citas kredītiestādes, kuŗu valdes sēdekļi atrodās uz laukiem un kuŗās 75% no visiem aizdevumiem izsniegti lauksaimniekiem. 1930. gadā banka sāka izsniegt jauna veida kredītus, t.s. sezonas kredītus.

Šos aizdevumus izsniedz caur lauku kredītiestādēm pavasarī - marta, aprīļa un maija mēnešos/un maija mēnešos/ un tie atmaksājami ne vēlāki, kā t.p. gada 1. decembrī. Par sezonas aizdevumiem banka lauku kredītkooperatīviem aprēķina augļus 5 % gadā ar noteikumu, ka kredītkooperatīvi nedrīkst ņemt no saviem klientiem vairāk par 8 % gadā.

Kāda daļa no visiem aizdevumiem krīt uz lauksaimniecību sniedz pārskatu tabula Nr. 15.¹⁾

Tabula Nr.15.

Aizdevumu sadalījums par saimniecības nozarēm(milj.Ls.)

Gads, dātums	Rūpniec.	Tirdzn.	Lauks.	org.Lauks-	Lauku	Pilsētu
				saimn.kred	Lauku kred	Pilsētu
				iest.	iest.	kredit-
						iest.
1927.1.1	42,5	16,4	8,6	4,5	26,0	36,5
1928.1.1	37,1	18,4	9,6	3,0	27,3	38,5
1929.1.1	33,5	14,5	9,9	3,5	28,4	41,9
1930.1.1	36,2	19,3	9,6	5,3	30,8	46,6
1931.1.1	37,3	31,3	7,3	6,1	31,3	44,1

Procentos kredīta sadalījums izteicās²⁾

1/ Latvijas bankas gada pārskats par 1930.g. l.p. 21.

2/ Latvijas bankas gada pārskats par 1930. g.l.p. 22.

Gads, datums.	Rūpniec.	Tirdzn.	Lauksaimniecība.	Pilsētu kred. iest.
1927.1.I	29,3	10,3	31,2	29,2
1928.1.I	27,7	13,8	29,8	28,7
1929.1.I	25,4	11,0	31,8	31,8
1930.1.I	24,5	13,1	30,9	31,5
1931.1.I	23,7	19,9	28,4	28,0

Kā no tabulas Nr.15. redzāms, tad Latvijas bankas aizdevumi lauksaimniecībai, ieskaitot arī netiešo kreditēšanu, pēdējos četros gados līdzinās 28 - 31 % no visu aizdevumu kopsummas. Tiešie aizdevumi lauksaimniekiem nav visai lieli. Pēdējos četrus gadus pirmajās dienās tie svārstās no 3 - 6,1 milj. latu. Uzstādot lauksaimnieku parādu kopsummu, netiešo kreditu nevar ņemt vērā, jo tas jāieskaita privāto kredītiestāžu aizdevumos. Kādām lauksaimnieciskām vajadzībām aizdevumi izlietoti trūkst datu, jo Latvijas banka aizdevumu izlietošanas pārbaudi neizdara.

PRIVĀTAIS KREDITS.

Krāj-aizdevu sabiedrības.

Pasaules karš Latvijas kredītkooperatīvu darbību gandrīz pilnīgi iznīcināja. Tikai neliels skaits, maz.

liet vairāk par desmit , šo kredītiestāžu atradās tādos apstākļos ,ka arī pa kara gadiem varēja turpināt savu darbību. Uz 1. janvāri 1920. g. uzstādīt bilances bija spējīgas tikai 17¹⁾ krāj-aizdevu sabiedrības. Līdz ar saimnieciskās dzīves atjaunošanos , sistemātiski aug arī krāj-aizdevu sabiedrību skaits, tā kā 1930.g. 1. janvārī jau darbojās 605 krāj-aizdevu sabiedrības, kuras apvieno 195.353²⁾ biedrus. No pievestā kopskaita 378 sabiedrības ar 130.047 biedriem ir lauku kredītiestādes, ar biedru sastāvu ,kurš nospiedošā vairākumā rekrutējās no zemkopjiem . Neapšaubāmi , ka arī pilsētu krāj- aizdevu sabiedrības pa daļai finansē lauksaimniekus, tomēr stipri mazākā mērā . Pilsētu kredītkooperatīvu biedru sastāvs galvenā kārtā komplektējās no pilsētniekiem. Apskatot lauksaimniecisko kredītu , šeit ņemšu vērā vienīgi lauku krāj-aizdevu sabiedrības .

Pirms pasaules kara krāj-aizdevu sabiedrībām bija ļoti liela nozīme kā sīka kredīta veicinātājam it sevišķi uz laukiem . Šīs kredītiestādes noguldījumu veidā uzsūca tautas svabados līdzekļus un laida tos tau-

---

1/ P. Gūdāns. Kredītkooperācija Latvijā, Rīga 1925. l. p. 31.

2/ Latvijas kooperācijas gada grāmata 1931. g. l. p. 3.

tā atpakaļ turpmākai ražošanai. Savu nozīmi kā aizdevu-
mu izdalītājas, krāj-aizdevu sabiedrības arī tagad nav
zaudējušas, lai gan stipri mainījies pats apgrozības li-
dzeķļu sagādāšanas veids. Vispirms, jākonstatē, ka lielā-
ko daļu no apgrozības kapitāla arī tagad, tāpat, kā pirms
pasaules kara, sastāda sveši līdzekļi. Pašu kapitāli, bied-
ru iemaksātās pajas un rezerves kapitāls, kā no pievie-
notās tabulas (tab. Nr. 16.) redzāms sastāda pēdējo 3
gadu pirmajās dienās 13,9 - 16% (Dati ņemti par 378
1)
lauku kredītiestādēm) .

Tabula Nr.16.

1. I.	Pamata(paju) kap. (Ls.)	% pret bilan- ci.	Rezerv.kap.	% pret bil.sumām.
1928.	5.241.812	10,8	1.511.603	3,1
1929.	5.968.577	11,7	1.731.239	3,4
1930.	7.032.717	12,1	2.287.033	3,9

Attiecībā uz svešiem līdzekļiem pirms kara ,kā redzējam
(sk. šī darba lp. 34-35.) dominējošā loma piekrita no-
guldījumiem ,kuŗi Vidzemē un Kurzemē sastādīja 86 %,bet
Latgalē 76,1 % no bilances un samērā niecīga nozīme
(no 2,3 - 2,4 %) aizņēmumiem. Pēc kara stāvoklis čini

1/ Latvijas kooperācijas gada grāmata.1931.g. lp. 4.-5.

laukā pilnīgi pārmainījies. No pievestām tabulām (sk. tab. Nr.17. un 18.)¹⁾.

Tabula Nr.17 .

l.I	Noguldījumu summa(latos)	% pret bilances sumu
1928.	7.949.523	16,5
1929.	9.485.848	18,5
1930.	11.780.697	20,2

Tabula Nr.18.²⁾

l.I	Aizņēmumu summa(latos)	% pret bilances summu.
1928.	30.957.410	64,3
1929.	31.738.129	62,1
1930.	34.742.545	59,5

redzām, ka noguldījumu postenis lauku kasēs pēc kara vislabākā gadījumā sastāda 20,2% no kopbilances, bet aizņēmumi pēdējo trīs gadu 1. janvarī bijuši no 64,3 - 59,5 % no bilances summas. Tālāk, ja papētām aizņēmuma posteni, tad redzām, ka 32.896.993 lati aizņemti no Latvijas bankas, kas sastāda 94,7 % no visiem aizņēmumiem. No šejienes jānāk pie slēdziena, ka lielai daļai krāj-aizdevu sa-

---

1/ Latvijas kooperācijas gada grāmata. 1931.g. lp. 6-7

2/ Turpat, lp. 8-9

biedrību iespējams darboties vienīgi tādā gadījumā, ja Latvijas banka neatvilks savus kreditus.

Krāj-aizdevu sabiedrības aktīvās operācijas galvenā kārtā izpaužās aizdevumu izsniegšanā. Šim mērķim tiek mobilizēti visi iespējamie līdzekļi. Aizdevumu summas aug ar katru gadu (skat. tab. Nr.19.)

1)
Tabula Nr.19.

1. I	Aizdevumu summa(latos).Balances(Ls.).% pret bilances summu.		
1923.	1.163.734	1.401.221	83,0
1924.	6.079.271	6.817.647	89,2
1925.	20.562.665	22.503.609	91,4
1926.	34.333.224	37.162.580	92,4
1927.	39.528.776	43.099.280	91,7
1928.	42.678.867	48.142.279	88,7
1929.	46.476.132	51.138.399	90,9
1930.	52.757.778	58.357.835	90,4

Procentuali aizdevumu postenis vislielākais bija 1926.g., kad tas sastādīja 92,4% no bilances. Pēdējos gados aizdevumu postenis noslidējis uz 90,9 - 90,4 % no bilances, tomēr tas ir vēl augstāks, kā pirms pasaules kara. Aizde-

---

1/ Latvijas kooperācijas gada grāmata 1931.g. l.p. 11.

vumus krāj-aizdevu sabiedrības izsniedz vienīgi saviem biedriem un parasti uz īsiem termiņiem, ne garākiem par 9 mēnešiem (pēc normālst.35. § 18 mēn.). Jāaizrāda tomēr, ka praktiskā dzīvē statutu noteikums, zīmējoties uz aizdevumu atmaksām visai stingri netiek ieturēts, jo aizdevumus termiņā parasti pagarina uz turpmāku laiku, pieprasot vienīgi nelielas atmaksas. Uz pilnas sapulces pieņemtu noteikumu pamata krāj-aizdevu sabiedrības var izsniegt arī aizdevumus uz gariem - līdz 10 gadīgiem termiņiem (normālst. § 35.). Aizdevumu procentus un apmērus nosaka pilna sapulce. Aizdevumu nodrošināšanai praktizē galvojumu, divparakstu vekselus, vērtspapīru, nekustamas un kustamas mantas iekļilāšanu. Par vajadzībām, kādām aizdevumi izsniegti trūkst datu.

Savstarpējās kredīta b-bas un akciju bankas.

Savstarpējās kredīta biedrības ieņem vidus vietu starp krāj-aizdevu sabiedrībām un akciju bankām. Šo kredītiestāžu klientura rekrutējas galvenā kārtā no vidējiem rūpniekiem un tirgotājiem, un mazākā mērā no lauksaimniekiem. Aizdevumus izsniedz vienīgi biedriem; kredīta lielums atsevišķiem biedriem aprobežots, tomēr izsniegtām summas stipri lielākas, kā krāj-aizdevu sabiedrī-

bās. Savstarpējo kredītbiedrību skaits uz 1. janvāri
 1930.g. sasniedza 35¹⁾, no kurām 25 biedrību sēdekļi at-
 rodās Rīgā un 10 provincē. Ar kādiem līdzekļiem savstar-
 pējās kredītbiedrības operēušas sniedz pārskatu sekoša
 tabula²⁾. (sk. tab. Nr.20.)

Tabula Nr.20.

Gads.	Pašu līdzekļi		Sveši līdzekļi.			
	Pamata un rezerv.kap.		Noguldījumi.		Aizņēmumi	
	milj. ls.	%	milj.l.s.	%	milj.Ls.	%
1927.	4,6	18,1	11,0	43,3	9,8	38,6
1928.	5,4	18,4	14,4	49,0	9,6	32,6
1929.	6,4	17,8	18,9	52,5	10,7	29,7

Kā no tabulas redzāms, tad apgrozības kapitālā galveno vietu ieņem sveši līdzekļi: 1929.gadā noguldījumi sastādīja 52,5 %, aizņēmumi 29,7 % un tikai 17,8 % pašu līdzekļi. Starp aktīvām operācijām galveno vietu ieņem aizdevumi. Aizdevumi tiek izsniegti pret drošībām; zolovekšļiem, bankuspējīgiem vekšļiem, precēm u.t.t. par parasto valstī pastāvošo procentmēru. Cik lielā mērā sav-

1/ "Ekonomists". 1930. g. l.p. 941.

2/ Šī tabula sastādīta pēc 1929.g. "Ekonomista" l.p.968. un 1930. g. "Ekonomista" l.p. 941. publicētiem datiem.

starpējās kredītbiedrības veicinājušas lauksaimniecisko
 kredītu redzāms no sekošas tabulas: ¹⁾ (sk. tab. Nr. 21.)

Tabula Nr. 21.

Aizpēmēju grupas.	Kredītbiedrības Rīgā .		Kredītbiedrības provincē	
	1929.g. Summas (tūkst.l) %	1928.g. Summas (tūkst.l) %	1929.g. Summas (tūkst.l) %	1928.g. Summas (tūkst.l) %
Tirgotāji	8765,5 36,1	6961,3 36,5	1524,7 32,1	1214,6 26,5
Rūpnieki	7356,4 30,3	6086,1 31,9	819,5 17,3	764,3 16,6
Lauksaim- nieki	2770,0 11,4	2074,1 10,8	1854,4 39,0	1785,2 38,9
Amatnieki	791,1 3,3	728,4 3,8	81,6 1,7	73,0 1,6
Pārējie	4576,2 18,9	3243,1 17,0	470,2 9,9	754,7 16,4
Kopā	24259,2 100	19093,0 100,0	4750,4 100,0	4591,8 100,0

Kā no pievestā tabulas redzāms, tad aizdevumi galvenā kārtā izsniegti tirgotājiem un rūpniekiem un tikai nelielā mērā lauksaimniekiem. Rīgā aizdevumi lauksaimniekiem iztaisa 10,8 - 11,4 % no visiem aizdevumiem, bet provincē 38,9 - 39 %; caurmērā 1929. gadā visā Latvijā 15,9 %. Par mazliet lielāku summu, kā savstarpējās kredītbiedrības lauksaimniekus kreditējušas akciju ban-

1/ "Ekonomists", l. p. 944. 1930. g.

kas. Uz 1. janvari 1930.g. Latvijā darbojas 19 akciju bankas. Apgrozības kapitālā akciju bankās tāpat kā krāj- aizdevumu sabiedrībās un savstarpējās kreditbiedrībās galveno vietu ieņem sveši līdzekļi. Pēdējos gados pašu un svešu līdzekļu attiecība sekoša. ¹⁾ (skat. tabula Nr.22.)

Tabula Nr.22.

Gads.	Pašu līdzekļi		Sveši līdzekļi	
	milj. ls.	%	milj. ls.	%
1927.	30,3	32,8	62,0	67,2
1928.	30,9	29,6	72,3	70,4
1929.	29,5	23,4	96,7	76,6

Tā tad arī akciju bankās 67,2 - 76,6 % no apgrozības kapitāla piekrīt svešiem līdzekļiem. Lauksaimnieciskais kredīts akciju bankās summās izteicās mazāiet lielāks, kā savstarpējās kreditbiedrībās, bet ne procentuali. Se- koša tabula dod pārskatu par aizdevumiem pēc aizņēmē- ju grupām (sk. tab. Nr.23.)

1/ Dati no " Ekonomista " 1929. g. lap.p. 678.; 1930.g. l.p. 701.

Tabula Nr.23.

Aizņēmēju grupas	Izsniegtās summas (tūkst.latos) ¹⁾		
	1930.g.1.I	1929.g.1.I	1928.g.1.I
Tirgotāji	59.363,1	43.229,1	53.477,7
Rūpnieki	46.342,3	37.751,4	27.396,4
Lauksaimnieki	5.592,5	5.319,7	5.024,3
Amatnieki	458,9	299,1	296,0
Dažādi	15.031,2	10.301,4	6.160,6
k o p ā	126.788,0	96.900,7	92.355,0

Kā no tabulas redzāms, tad aizdevumi lauksaimniekiem akciju bankās 1928.g.-30.g. 1. janvarī sastādījuši 5,4 - 4,4 % no visiem aizdevumiem. Intresanti ir salīdzināt privāto īstermiņa kredīta iestāžu izsniegtos aizdevumus lauksaimniekiem par pēdējiem gadiem (sk. tab.Nr.24.).

Tabula Nr. 24.

l.I	Krāj-aizdev.sab.		Savstarp.kr.b-bas.		Akciju bankas	
	s.milj.ls.	%	s.milj.ls.	%	s.milj.ls.	%
1929.	46,5	83,5	3,9	7,0	5,3	9,5
1930.	52,8	83,8	4,6	7,3	5,6	8,9

1/ "Ekonomists" 1929.g. lp. 681.; 1930.g. - lp.705.;

Šis salīdzinājums nepārprotāmi rāda, ka lauksaimnieku kreditēšanai savstarpējās kredītbiedrībās un akciju bankās ierādīta samērā niecīga vieta un ka abu šo veidu kredītiestādes noteikti nosvērušās uz tirdzniecības un rūpniecības kreditēšanu.-

_____ • _____

IV. LAUKSAIMNIEKU KREDITĒŠANA GALVENĀS
AGRĀRKREDITA IESTĀDĒS TAGADĒJĀ
LIETAVĀ un IGAUNIJĀ.

Mūsu tuvākās kaimiņvalstīs galvenās lauksaimniecības kreditētājas ir zemes bankas : " Zemes bankas " Lietavā , Kaunā un " Eesti Maapank " Igaunijā, Tallinā.

Lietavas zemes bankas darbību un uzbūvi noteic specialis likums.¹⁾ Likums stājies spēkā 1930.g. 15. jūlijā, kādu datumu uzskata par bankas dibināšanas dienu. "Zemes bankas" izsniedz ilgtermiņa aizdevumus pret lauku un pilsētu nekustamu īpašumu iekļilāšanu. Galvenā vērība tomēr piegriesta lauksaimnieku kreditēšanai. Zemes bankas "pēc būtības ir privāta akciju sabiedrība, tomēr nav izslēgta arī valsts līdzdalība, jo min. likuma 94.pants nosaka, ka visas līdz 1931.g. 1. martam nepārdotās " Zemes bankas " akcijas iegūst valsts kase. Pamatkapitāls sastāv no 50.000 akcijām ā 100 litu. Varbūtējo zaudējumu segšanai banka krāj rezerves kapitālu, ieskaitot tajā no tīras

---

1/ Šeit lietots likums vācu tulkojumā " Gesetz über die "Zemes bankas". (originālvalodā public. " Vyriansybes žinios" Nr.159. lfd Nr.1119.). Valsts zemes bankas arhivā.

peļņas ikgadus ne mazāk, kā 10% līdz tas sasniedz pusi no pamatkapitāla. Banka ir privilēģēta kredītiestāde, jo atsvabināta no zīmognodokļa uz dokumentiem, izziņām un lūgumiem, kurus banka iesniedz tiesai, sakarā ar aizdevumu piešķiršanu. Tāpat bankas obligācijas atsvabinātas no zīmognodokļa un ipašumi, kapitāli, apgrozījumi un peļņa atsvabināti no valsts un pašvaldību nodokļiem. Banku pārvalda valde, padome, revīzijas komisija un akcionāru sapulce. Valde sastāv no pārvaldnieka un 3 direktoriem. Pārvaldnieku un viņa vietnieku iecel valsts prezidents uz ministru kabineta priekšlikumu. Direktorus ievēl pilna akcionāru sapulce. Pārvaldnieka vietnieks ir viens no ievēlētiem direktoriem. Banka izsniedz kredītus lauksaimniekiem un pilsētu namsaimniekiem par 7% gada -
 1)
 dā. Izdevumu segšanai banka pierēķina vienreizēju provīziju: lauksaimniekiem $\frac{1}{2}$ % un pilsētu namsaimniekiem 1%¹⁾. Ilgtermiņa aizdevuma galējais atmaksas termiņš nevar pārsniegt 15 gadus. Gada maksājumi, ieskaitot del-
 dējumu un procentus lauksaimniekiem iztaisa $11\frac{1}{2}$ %, bet pilsētu namīpašniekiem 12%. Aizdevumus banka izsniedz

---

1/ "Žemes bankas" 6. jūlija 1931.g. raksts (Valsts ze-
 mes bankas archivs).

noteiktiem mērķiem un patur kontrolēšanas tiesības .

Klients savā lūgumā dēļ aizdevuma uzrāda kādām mērķim aizdevumu pieprasa. Ja banka konstatē, ka klients neizpilda savu uzņemto pienākumu, tad tai tiesība nekavējoties atprasīt aizdevumu. Aizdevuma apmērs parasti nevar pārsniegt 50 % no nekustama īpašuma vērtības, vienīgi ar finanču ministra atļauju var paaugstināt aizdevuma summas līdz 90 % . Bez ilgtermiņa aizdevumu operācijām banka var izsniegt lauksaimniekiem un lauku rūpniecības uzņēmējiem arī īsa termiņa aizdevumus pret 2 parakstu vekseliem, kustamas un nekustamas mantas iekļilāšanu un precēm. Bez apskatītām operācijām banka izdara vēl citas tīri komerciālas dabas operācijas, kā diskontē vekselus, izdara inkaso operācijas un t. t. Bankai tiesība izlaist ķilu zīmes; izlaisto ķilu zīmju nominālsomma nedrīkst pārsniegt bankas izsniegto aizdevumu kopsummu. Noteikumus par ķilu zīmju izlaišanu izstrādā bankas padome, un apstiprina finanču ministris. Valsts kase garantē , ka banka pildīs visas saistības, sakarā ar ķilu izlaišanu un nodrošināšanu. Kā no apskata redzams, " Zemes bankas" stipri atšķiras no mūsu Valsts zemes bankas. Valsts zemes bankas darbība izpaužas vienīgi aizdevumu operācijās un pie tam tikai lauksaimniekiem, kamēr

Lietavas "Žemes bankas" piekopj arī tīri komercialas operācijas. Uzbūves ziņā arī liela starpība. Valsts zemes banka ir valsts uzņēmums ar visām no tā izrietošām sekām, kamēr "Žemes bankas" ir priviliegēts akcionāru uzņēmums. Kreditēšanās noteikumi Valsts zemes bankā stipri izdevīgāki kā "Žemes bankas": pie mums parastais procents par aizdevumiem 2 - 4 % gadā, kamēr "Žemes bankas" 7%. Tāpat pārāk īss un lauksaimniecībai nepiemērots ir Lietuvas "Žemes bankas" ilgtermiņa kredīts: aizdevuma deldēšanas laiks - 15 g., sakaņā ar ko iznāk augsts deldēšanas procents - 4 % gadā, kamēr pie mums tas 1 - 1,6 % . "Žemes bankas" bilance 31. decembrī 1930. g. sasniedza 111.627.852 lt. 44 ot. ¹⁾ ; aizdevumos uz 1. I. 1930. g. bija izsniegts Lt. 81.224.812,58

"Eesti Maapank" - Igaunijas valsts zemes banka dibināta ar 1926. g. 26. martā izdoto likumu lauksaimniecības hipotekārā kredīta regulēšanai. Banka sāka darboties 1926. g. 1. maijā. ²⁾ Pirms bankas nodibināšanas lauksaimniecī-

1/ Bilancē der Žemes Bankas per 31. December 1930. - Valsts zemes bankas arhīvs.

2/ Statement of accounts of the Land Bank of Estonia on 31 st December 1930.; paskaidrojuma lāpaspuse (Valsts zemes bankas arhīvs).

bu kreditēja valsts caur Zemkopības un Saimniecības ministrijām. Aizdevumus galvenā kārtā piešķīra jaundibinātām saimniecībām. "Eesti Maapank", turpretī, kreditē arī vecsaimniecības, kuras pastāvēja jau pirms agrārreformas.¹⁾ "Eesti Maapank" ir valsts iestāde, padota republikas valdībai, zem Saimniecības ministrijas tiešas kontroles. Bankas administratīvie organi ir valdības ieceltās padome un valde. Padomē ieiet pārstāvi no Zemkopības, Saimniecības, Tieslietu ministrijām, no Igaunijas bankas, no lauksaimnieciskām un kooperatīvām organizācijām un četri locekļi no bankas klientiem. Valde sastāv no priekšsēdētāja, viņa vietnieka un direktoriem. "Eesti Maapank" izsniedz vienīgi ilgtermiņa aizdevumus lauksaimniekiem. Bankas pamata kapitāls paredzēts 2 milj. Igaunijas kronu liels; pusi no šīs summas iemaksāja valsts pie bankas dibināšanas, bet otra puse jāuzkrāj bankai pašai. Bez tam banka no tīras peļņas atskaitījumiem uzkrāj rezerves kapitālu. Rezerves kapitāls domāts ķīlu zīmju tiražas un reņšu nodrošināšanai. Līdzekļu sagādāšanai operatīvām vajadzībām bankai tiesības izlaist ķīlu zīmes. Ķīlu zīmju

---

1/ Saīsināts izvilkums no "Eesti Maapank" gada pārskata par 1929. g. l.p.2.; pie pavadraksta Nr.2461. A. 1930.g. novembrī. Valsts zemes bankas arhīvs.

emisijas un tiražas noteikumus apstiprina valdība. Ķīlu zīmes parasti izlaiž uz uzrādītāju, lai gan statuti paredz tās arī uz vārdu. Ķīlu zīmes nodrošinātas ar bankā iekilātiem īpašumiem un visiem valsts līdzekļiem. Aizdevumus banka izsniedz vienīgi pret pirmo obligāciju. Par bankas ķīlu zīmju emisijas ceļā sagādātiem līdzekļiem sniedz pārskatu sekoša tabula ¹⁾ (sk. tab. Nr.25.)

Tabula Nr.25.

Serijs	Kurss	Procents	Līdz 1. I. 1930. apgrozībā izlaistās ķīlu zīmes (Ekr.)
I	95	6 %	2.000.000
II	85	6 %	2.029.000
III	100	6 %	176.500
IV	100	4 %	946.150
V	95	6 %	1.065.200

Uz 1. I. 1930. g. Igaunijas zemes bankā bija iekilātas 3672 saimniecības vai apm. 7,2 % no visiem lauku īpašumiem, kurus vispāri iespējams iekilāt ¹⁾. Iekilāto īpašumu kopplatība līdzinājas 168.638 ha; taksācijas vērtība Ekr. 14.498.455. Aizdevuma kopsumma 1. I. 1930. g. līdzinājas Ekr. 6.186.250.-. No šīs summas bija izsniegti ēku būvēm Ekr. 2.294.400.-, meliorācijai Ekr. 1.337.400, 1/ Saīsināts izvilkums no " Eesti Maapank" gada pār-

aizņēmēju brīvai rīcībai, neminot vajadzību, parasti īstermiņa parādu nomaksai, Ekr. 2.554.450.- Aizdevumi nodeldējami no 5 - 55,5 gados ar kārtējiem pusgada maksājumiem. Lai gan banka ir tīra hipotekārā kredita iestāde, tomēr tai uzdoti vēl sevišķi uzdevumi, kas neietilpst hipotekāra kredita rāmjos. Bez zemes īpašnieku kreditēšanas banka vēl pārvalda jaunsaimniekiem piešķirtos valsts aizdevumus. Pārvaldīšanas nolūkā pie bankas darbojas sevišķa "Valsts lauksaimniecisko aizdevumu un izpiršanas parādu nodaļa". Šīs nodaļas uzdevums nokārtot visas komercialas operācijas, kas saistītas ar agrārreformas izvešanu. Aizdevumus minētā nodaļa izsniedz uz īsiem termiņiem jaun- un māsaimniekiem no valsts līdzekļiem, pamatojoties uz specialiem likumiem un noteikumiem, par 4 % gadā. Tāpat minētā nodaļa pārvalda jaunsaimniecību pirkšanas parādus. Zem pēdējiem domāti tie parādi, kas cēlušies caur nekustamas un kustamas mantas iedalīšanu jaunsaimniekiem uz agrārreformas likuma pa-

---

skata par 1929.g. 1. p. 2. ; pie pavādraksta Nr.2461.

A 1930. gada novembrī. Valsts zemes bankas arhivs.

meta. Nodaļu pārvalda viens no " Eesti Maapank" direktoriem. Par nodaļas izsniegtiem aizdevumiem banka atbildību neuzņemās. Nodaļa savus pārskatus un norēķinus sastāda atsevišķi.¹⁾ Šī nodaļa, kā no sekošas tabulas (tab. Nr. 26.) redzāms, izsniegusi aizdevumus daudz lielākos apmēros, kā pati banka.

Tabula Nr. 26.

Igaunijas kronās ²⁾ /tūkst./

	1922.	1923.	1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.
Aizdevumi	587,4	2035,8	2475,1	2149,1	2976,3	3062,4	2482,5	2575,8
Izpirkšparāds	483,6	635,9	516,3	822,4	1503,8	1547,3	3035,1	5621,8

Aizdevumi jaunsaimniekiem galvenā kārtā izsniegti ēku būvēm un zemes kultivēšanai-meliorācijai. Uz 31. decembri 1930. g. izsniegto aizdevumu kopsumma pēc t. p. gada slēguma bilances galvenā nodaļā (hipot. kredīta nodaļā) skaitījās Ekr. 7.191.322,35 (bilances summa Ekr. 9.415.677,53), bet " valsts lauksaimniecisko aizdevumu un izpirkšanas

1/ Statement of accounts of the Land Bank of Estonia on 31 st. December 1930. paskaidrojumu lapaspuse.

2/ Saīsināts izvilkums no " Eesti Maapank" gada pārskata par 1929. g. l. p. 3.; Valsts zemes bankas arhivs.

parādu nodaļā" aizdevumi Ekr. 21.720.319.05 un pirkšanas parādi Ekr. 15.804.287,98 kopā nodaļā Ekr.37.524607,03 (bilances summa Ekr. 40.668.996,71). Ja salīdzinām "Esti Maapank" ar Valsts zemes banku, tad saskatama zināma līdzība. Abas bankas ir valsts uzņēmumi, kuŗi lielākā vai mazākā mērā padoti valdības uzraudzībai. Aizdevumus abas kredītiestādes, cik tālu tas zīmējās uz ilgtermiņa aizdevumiem, izsniedz korroborētām saimniecībām pret pirmo hipotēku. Aizdevumu atmaksas termiņu ilgumā arī nav lielas starpības: "Esti Maapank" tie ir, ja neie- skaita nedaudz aizdev. uz 5 g., no 13 - 55,5 g., bet Valsts zemes bankā $13\frac{1}{2}$ - 41 g. (pēc statutiem 6 - 50 g.) .Renšu likme par izsniegtiem aizdevumiem lauksaimnieciskām vajadzībām Valsts zemes bankai tagad zemāka no 2 - 4 %, kamēr Igaunijas zemes bankai tā ir 6 % gadā. Galvenā izšķirība abu banku starpā saskatama tanī apstākļī, ka mūsu Valsts zemes banka izsniedz bez hipotekāriem aizdevumiem arī nehipotekāros aizdevumus par kuŗu iekasēšanu banka uzņemās tādu pat atbildību, kā par hipotekāriem, kamēr "Esti Maapank" piekopj vienīgi hipotekāro kredītu, par ko arī uzņemās atbildību, bet jaunierīkojamo saimniecību nehipotekārais

kredits ietilpināts atsevišķas , pa daļai no bankas
neatkarīgas nodaļas darbības aplokā.-

———— • ————

V. SLĒDZIENS .

Latvijas lauksaimnieciskais kredīts pirms valsts nodibināšanās, kā redzējam atradās galvenā kārtā privātu kredītiestāžu rokās. Ilgtermiņa kredīta laukā dominējošā loma piekrita Vidzemes un Kurzemes muižnieku kredītbiedrībām, bet īstermiņa - krāj-aizdevu sabiedrībām.

Vidzemes un Kurzemes muižnieku kredītbiedrībām rūpēja galvenā kārtā muižnieku saimnieciskā labklājība, kamēr latviešu gruntniecība tās interesēja par tik, par cik aizdevumu veidā izsniegtās summas ieplūda atpakaļ muižnieku kabatās, kā māju pirkšanas parādu nomaksas. Vēl ne-labvēlīgāku aizdevumu politiku, zīmējoties uz latviešiem, piekopa krievu bankas, it sevišķi tas sakams par Zemnieku agrārbanku. Šī kredītiestāde aizdevumu izsniegšanā izveda noteiktus šovinistiskus mērķus - veicināja latviešu pārkrievošanu, kolonizējot ar krievu zemniekiem latviskus apvidus.

Saimnieciski nostiprināties latvieši mēģināja pašpalīdzības ceļā, dibinot savus kredītkooperatīvus. Lauksaimnieciskā kredīta nozarē, kā redzējam, svarīgu lo-

mu spēlēja krāj-aizdevu sabiedrības resp. kases. Protams, arī šo kredita nozari krievu finansiālā vadība mēģināja ievirzīt sliedēs, pēc Krievijas parauga, kas tai tomēr neizdevās. Pēc mūsu valsts nodibināšanās galvenā lauksaimnieku kreditētāja ir Valsts zemes banka. Uz pirmo janvāri 1930. gadā Valsts zemes banka aizdevumos izsniegusi 178,9 milj. ls., Latvijas banka, ja neieskaita caur krāj-aizdevu sabiedrībām izsniegtās summas, 5,3 milj. ls., krāj-aizdevu sabiedrības 52,8 milj. ls., bet akciju bankas kopā ar savstaroējā kredita biedrībām 10,2 milj. ls.. Kā redzāms, tad viena pati Valsts zemes banka izsniegusi aizdevumos lauksaimniekiem 72,4% no aizdevumu kopsummas 247,2 milj. ls., ko izsniegušas lauksaimniecību kreditējošas iestādes. Tā kā lauksaimniecību galvenā kārtā kreditē valsts, tad saprotams, ka valsts nosaka arī zināmu virzienu kredita politikai. Vispirms tas attiecināms uz augļu likmēm vispārī. Jau pēc valsts nodibināšanās, pašā sākumā, kad stingrs bija princips, ka derīgs tikai tas, kas pats par sevi skaidrā naudā atmaksājas, augļu likme par aizdevumiem izpostītai lauksaimniecībai bija noteikta zemāka 4% gadā. Pēc Valsts zemes bankas nodibināšanas, kad stājās pie pastāvošo nenopostīto saimniecību kreditēša-

nas līdzekļus aizdevumu izsniegšanai domāja sagādāt ar bankas ķīlu zīmju izlaišanu brīvā tirgū. Šeit, protams, nepieciešami bija noteikt augstāku augļu likmi, jo pretējā gadījumā radās bažas par ķīlu zīmju pieprasījumu. Ķīlu zīmēm kursu noteica uz 98, galvenā kārtā, lai uzsvērtu, ka ķīlu zīmes ir apgrozībā brīvi novērtējami vērtspapīri. Ievest šīs ķīlu zīmes brīvā tirgū un tādejādi sagādāt apgrozības līdzekļus aizdevumu izsniegšanai nav izdevies arī tad, kad 1924. gada beigās, ķīlu zīmju kursu pazemināja uz 92. Tagad galvenā ķīlu zīmju uzpircēja ir valsts; privātās rokās tās atrodas par 0,5 milj. ls. Ar vēlākiem valdības rīkojumiem augļu likmes Valsts zemes bankā noteiktas: lauku saimniecībām 2 - 4 % gadā, bet lauku rūpniecībai 6 % gadā; pārējās apskatītās kredītiestādēs kā redzējām, tās ir augstākas. Vai vispārī attaisnojams Valsts zemes bankas lētais kredīts? Latvijas lauksaimniecība līdz šim visai maz vēl piemērojusies jauniem apstākļiem, kuri radušies pēc pasaules kara. Saviem ražojumiem mūsu lauksaimniecībai ārzemēs arvienu grūtāki noturēt reiz at - rastos tirgus. Latvijas līdumi, ar nedaudz uzņēmumiem neizdod bez liela iepriekšēja darba un kapitāla ieguldījuma nekādus kulturas augus un nevar kā tādi sacen -

sties ar kaimiņu un aizjūras graudkopības un lopkopības ražotāju zemēm. Bez tam valstis ar saimnieciskas politikas paņēmieniem noslēdzās no lauksaimniecības produktu importa, lai veicinātu savu lauksaimniecību.

Latvijā aizdevumi lauksaimniecībai izsniegti ārkārtējos apstākļos un galvenā kārtā ražošanai mazāk labvēlīgos apstākļos nostādītām saimniecībām; šo aizdevumu nolūks, ar maz izņēmumiem, nav bijis ne saimniekošanas racionalizācija, ne spēja ražošanas pacelšana, bet tie ir bijuši nepieciešami, lai saimniecības nostādītu vispār eksistēt spējīgā stāvoklī. Šādai vajadzībai auglīgs var būt tikai ļoti lēts kredīts, kālab no šī viedokļa Valsts zemes bankas zemās augļu likmes attaisnojamas. Nepārliciecināma kredīta lētuma ziņā jau ir saimniecību šķirošana jaunsaimniecībās ar platību līdz 27 ha un vecsaimniecībās. Pirmās, zīmējoties uz kredīta lētumu, bauda lielus atvieglinājumus, saņemot aizdevumus uz zināmu laiku pavisam bez augļiem, bet pēc atvieglinājuma laika notecēšanas maksā pazeminātus procentus: 2 % gadā. Ja šāda labvēlība, bez kuņas daudzos gadījumos jaunradītās saimniecības nebūtu spējušas uzsākt kārtīgu ražošanu, bija nepieciešama pēc valsts nodibināšanas pirmos gados, tad tagad tā būtu atmetama, it īpaši,

ņemot vērā ka Latvijā, sevišķi Latgalē, atrodas daudz vecsaimniecību ar mazāku zemes platību, kā jaunsaimniecības. Tālāk, valsts kredītiestādes ar ai zdevumu palīdzību veicina zināmu saimniecisku nozaru izkopšanu un uzlabošanu : tā, ugunsdrošo ēku būvēm banka izsniedz lielākus aizdevumus, kā koka būvēm. Bez tam pēc ugunsdrošas ēkas uzcelšanas valsts zināmu daļu no parāda dzēš. Tāpat pienotavu tīklu izveidošanā ,kā redzējam , Valsts zemes banka ņem dzīvu daļību, piespiežot apvienoties tās pienotavas ,kur piena pārstrādāšanas izdevumi pārāk augsti, maza piena kvantuma dēļ .

Lauksaimnieciskais kredīts Latvijā nav dārgs un var teikt ar maz izņēmumiem , bāzējas uz valsts naudu, izsniegtu vai nu tiešā aizdevumu vai rediskonta ceļā. Augļu likmes par aizdevumiem stipri zemas , kas nedod cerību uz drīzu privātu līdzekļu pievilkšanu šai kredīta nozarē ne no iekšzemes , ne ārzemes avotiem, kaut gan vajadzība pēc lētā lauksaimnieciskā kredīta vēl liela un asi sajūtama , jo pastāvošās kredītiestādes ar viņu rīcībā esošiem līdzekļiem nav spējīgas aizpildīt šo robu. Valsts aizdevumi līdz šim izlietoti galvenā kārtā lauku saimniecību tiesiskai un saimnieciskai nostiprinā .

šanai, bet ļoti maz vēl darīts ražošanas pacelšanas kredīta laukā, kas no tautsaimnieciskā viedokļa nav apsveicams.-

————— • —————